

www.digitalne-knjige.com

Ali Faruk Biser

OTETA PROSLOST

(svjetlost tame ili tama svjetlosti)

Ali Faruk Biser

OTETA PROŠLOST

(svjetlost tame ili tama svjetlosti)

2014. godine

www.balkandownload.org

Život je traganje za istinom i vječiti konflikt sa laži i imaginarnim životom.

...Ja sam tvoj život. Otišao sam od tebe osjetio potrebu da ti se javim. Osjetio sam baš sada trenutak da ti se javim.

Ali Faruk Biser

OTETA

PROŠLOST

(svjetlost tame ili tama svjetlosti)

PLES UMORA

Tišina sobe je ovaj ples bilježila kao bitku, dok je Adem to osjećao kao ples... Unutrašnjost je van a vanštinja je unutra. Onim što je unutar ljudi stvaraju svijet a onda taj svijet, ono što je vani, reflektuje se u njih... ljudi bježe od istine u cvijetnjak sna o životu...

Hrvajući se sa umorom laganim je korakom išao prema sećiji. Umor je osjećao kao krug, ne znajući gdje je početak a gdje kraj. Težinu u tabanima, koje je sa sve većom teškoćom odljepljivao od poda, počeo je osjećati na zglobovima, potkoljenicama, koljenima... Zatim se umor postepeno penjao prema glavi, koju je drugi kraj ili početak umora već obuzeo. Posljednji ples susreta ta dva početka ili kraja umora otplesavao se na podijumu koji je predstavljalo Ademovo tijelo smješteno na sećiji. Završna pirueta plesa izvođena je na očnim kapcima, nataloženim monotonijom svakodnevnog života, koja ih je svojom težinom prinuđavala da se zatvore. Ali san, san o drugačijem životu, koji se nalazi u svakom čovjeku, stavljao je podupirače sprečavajući susret očnih kapaka. Težina svakodnevne monotonije postajala je sve veća tako da je lomljava staklenih podupirača sna o drugačijem životu najavljivala kraj plesa i susret očnih kapaka.

Bljesnula je tama prekrivši zjenice iz kojih je probijala svjetlost tame. Izvan prostora u kome se on nalazio sudarili su se nebo i zemlja.

Tišina sobe je ovaj ples bilježila kao bitku, dok je Adem to osjećao kao ples. Između njega i prostora u kome se nalazio sudarali su se pojmovi: ples ili bitka, ili pak ritualni ples urođenika prije odlaska u lov ili rat, ili ritualni ples poslije uspješno okončanog lova ili rata... ili... ili...

Sve je jenjavalo i rađala se svjetlost tame. Adema i prostor obuzimalo je nedešavanje. Da, u tom prostoru, na tom mjestu prestalo je sve da se dešava. Ali i samo nedešavanje sadrži u sebi dešavanje. Dešava se da se ništa ne dešava. Zamro je san o drugačijem životu, stvarni život je savladan umorom na sećiji prekrivenoj nepomičnim Ademovim tijelom.

Nedešavanje u sobi poremeti zvonjava telefona. Činilo mu se da sanja te ne osjeti potrebu da se digne. Uporno zvrcanje telefona vraćalo ga je u sobu u kojoj se nalazilo njegovo tijelo. Zvuci koji su dolazili iz telefona ulazili su u njegovo tijelo dokazujući mu da je to stvarnost. Pokušao je da se digne ali mu je nedostajala trunka snage. Još nekoliko zvonjenja telefona ulilo je snagu u njega i on se diže. Otišao je do telefona, uzeo slušalicu. Iz nje se čuo glas:

"Halo! Jesi li to ti Ademe?"

"Da, ja sam." - mrzovoljno promrmlja a zatim upita:

"Ko je to?"

"Tvoj život." - odgovori glas iz slušalice.

"Nije mi do zezanja. Ko si ti i sa kakvim pravom me zoveš u vrijeme odmora."

"Ja sam tvoj život. Otišao sam od tebe i osjetio potrebu da ti se javim. Osjetio sam baš sada trenutak da ti se javim." - odgovori glas iz slušalice.

"Šala ti nije loša samo moraš znati da je život uvijek sa čovjekom. Bez čovjeka nema života. Stoga, molim te, reci ko si...?" zamišljeno upita Adem a zatim dodade:

"Uostalom, zašto ja nastavljam priču sa tobom?!"

"Zato što sam ja tvoj život." odgovori glas iz slušalice te upita: "Čime dokazuješ da sam ja sa tobom? Zar je dovoljna fraza da je život sa čovjekom. Upitaš li se da li si živ, zaista?"

"Slušaj! Moj je život uz mene. Ja jedem, dišem, spavam, provodim se itd. itd. itd."

"Ti egzistiraš!" prekide ga glas iz slušalice pa nastavi:

"Unutrašnjost je van a vanštinja je unutra. Onim što je unutar ljudi stvaraju svijet a onda taj svijet, ono što je vani, reflektuje se u njih. Tako se čistota i prljavština vječito kreću u krug i stvaraju isprekidanu istoriju. Ti hoćeš da postoji svijet u koji vjeruješ zato ga ti moraš stvarati. Umjetnost je usamljenost tvoga bića osuđenog na propast. Hrabrost je ići protiv struje jer tada odlaziš u samoću. Vidiš da nisam uz tebe. Ti si samo tijelo koje se kreće prostorom u vremenu. Neki dan sam sreo i tvoj san o životu. I on kaže da je otišao od tebe. Ima li smisao čovjek bez života i život bez čovjeka? Ti si sada samo tijelo u vremenu. Sjećaš li se kako si me smiještao u vrijeme. Dobro znaš da ljudi žive u vremenu, sa vremenom i pored vremena. Pored

vremena žive oni koje ne interesuju ljudski problemi. Od svih dešavanja oni se distanciraju gledajući svoje sitne lične interese. Vremenom, kada osjete potrebu, postaju savremeni, to jest pridružuju se onima koji žive sa vremenom. Sa vremenom žive oni koji sve humane i ljudske principe podređuju sitnim sopstvenim interesima ostvarujući svoje interese preko onih koji žive u vremenu. Oni se drže pravila ako nisi tlačitelj onda si tlačeni. A u vremenu žive oni koje gaze savremena zbivanja. Vremenska dešavanja se hrane njima i kao što živ organizam ne može bez hrane tako i dešavanja ne mogu bez onih koji žive u vremenu. Vrijeme se njima hrani i kada ih pojede onda nestaje dešavanje. Oni vremenom shvate da su hrana onih koji žive savremeno i poredvremeno te u svojoj razočaranosti osjete potrebu da im se pridruže, ali njihova ludost im to ne dozvoljava.

Sad ti pokušavaš da se pridružiš savremenima i pored vremena te si usljed te iscrpljujuće besciljne trke postao umoran. Dobro znaš da čovjek od svega može pobjeći samo od sebe nikada. Jer, gdje god je, on je on. Sjećaš se kako smo ljude cijenili po tome kako je stekao imetak a ne koliki je imetak. Ti misliš da si pogrešnom stazom trčao i sada tražiš onu pravu. Ali, kao što premorenog čovjeka obuzme neko stanje u kome ne osjeća ni svoje tijelo, te mu je potreban odmor da sabere misli, tako i ti sada ništa ne osjećaš. Ne osjećaš ni to da i dalje ideš istim putem života u vremenu. Umor te savladao i ti ništa ne osjećaš."

Adem zamišljeno pogleda u slušalicu, zadrža pogled na prstima koji su je držali i pokuša da je osjeti. Ponovo vrati slušalicu na uho, ali je nije osjećao ni na uhu, te reče glasu sa one strane:

"Možda? Možda je to tako kako kažeš? Počinjem da razmišljam o tome, ali, ipak, ne vjerujem da si ti moj život. Pokušaj to dokazati."

"Dobro. To što si rekao je dokaz je da si Ti - Ti i da ja pripadam tebi. Svako dokazivanje mora imati suprostavljeno mišljenje i to je ono što te čini onim što jesi. Ti živiš u vremenu i najgnusnije istine se ne plašiš. Stoga dobro znaš da je suočenje sa istinom suočenje sa životom. A Život je traganje za istinom i vječiti konflikt sa laži i imaginarnim životom. Međutim, kao što pojedino otrovno bilje ima lijep plod ili cvijet sa ciljem da namami žrtvu, tako i laž ima neku svoju smrtonosnu ljepotu. Ljudi bježe od istine u cvijetnjak sna o životu, čiji

opojni miris, kao droga, crpi posljednje kapi energije u nadi da će izjesti moždane ćelije i uništiti sliku stvarnosti. Neki dan sam susreo tvoj imaginarni život, koji je takođe otišao od tebe ponižen i uvrijeđen. Rekao sam mu da je san koristan samo onda kada otvara put ljepšem i istinskom životu.

Čitava istorija je san. Da je čovječanstvo odvajkada bilo razumno, istorija ne bi bila dugačka hronika gluposti i zločina kako reče Arthur Schopenhauer. Ili pak kako reče Charles Percy Snow da je više grozote učinjeno u ime poslušnosti nego pobune.

Ti si sada sam. Nemaš kome otići i nema ko da ti dođe. Sada si čovjek bez prošlosti, a na prošlosti je zasnovana budućnost. Ti ne živiš. Ti egzistiráš kao biljka koja je presađena iz svog prirodnog ambijenta u neki staklenik ili privatni posjed nekog bogataša. I kao što bogatašu biljke služe samo kao dokaz njegove moći i povremeno pokazivanje prijateljima, tako si i ti postao tijelo koje povremeno izlažu kao eksponat.

Usamljenost postaje tvoja navika u koju bježiš kako bi u svijetu meditacija razgovarao sa svojim jednomišljenjem. Prestao si da vjeruješ da neko nešto može učiniti. Zato si sada meni rekao da pokušam da dokažem da sam tvoj život. Ti dobro znaš da sam ja tvoj život ali te još uvijek pritišće strah od suočenja sa istinom. Tebi nema ko doći izuzev mene. Vremenom, kada se ja vratim tebi, doći će ti i san o drugačijem životu. Jer, moraš imati život da bi sanjao o drugačijem životu. A da bi mene našao moraš prihvatiti igru i razgovor koji ti nudim. Sam si ranije govorio da je život onakav kakvim ga načiniš. Ti si mene načinio ovakvim. To si postigao svojim kozmopolitizmom i humanizmom, sa svojim tezama da je čovjek čovjeku prijatelj, a ne vuk, pa ja sada ne znam da li je vuk vuku vuk ili je prijatelj prijatelju vuk. U ovo vučije vrijeme jaganjci lutaju od stada do stada i često se izgube u tom lutanju, pitavši se da li su izgubljeni u lutanju ili stadu. Oni su tada pogodna meta vukova.

Ali, počnimo moju igru. Igru života. Neću ti reći gdje sam, stoga me moraš tražiti. Moraš prvo savladati beživotnost koja u sebi i potražiti svoj identitet kako bih saznao kome dolazim. Pri tome dobro znaj da tvoj identitet nije samo stvar tvog osjećanja nego i toga kako te drugi doživljavaju. Ti nisi samo ti nego i ono što drugi misle o tebi. Nekada je to što drugi misle o tebi i kako te doživljavaju, bitnije od toga ko si

ti i kako se osjećaš... Da li ću ja ponovo biti ja?! Zvonjavom telefona sam te probudio davši ti snage za prve tvoje pokrete. Zvonjava je bila početni impuls koji je ušao u tvoje tijelo. Sad je sve do tebe. Lutaj i skupljaj snagu. Shvati da je svijet borba između kompliciranog i jednostavnog shvatanja svijeta. Otiđi do Have. Izađi u prirodu i poslušaj cvrkut ptica. Pri tome se sjeti frule pastira i razastiranja zvukova po brdima tvoga djetinjstva. Ne zaboravi i ribarenje pored rijeke i ribarske šetnje između ušća tri rijeke. Oslušni prirodu koja će svojim dražima uništiti čip koji je u tebe nekim čudom ugrađen i od tebe napravio dio kompjutera koji se zove Zemlja. Pri tome posmatraj Prirodu. Pogledaj da li je ona samo sa prijateljima ili neprijateljima. Da li ona pripada smao prijateljima ili i onim drugim. Oslušuj, osjećaj i razmišljaj..."

Prestade govor a nastavi krčanje telefona. Adem se zamišljeno pitao da li je to san ili java, i šta da čini. Ipak je odlučio da izađe.

Dok je izlazio iz kuće ispratio ga je topao zrak mješajući se sa spoljašnjom hladnoćom koja je u njemu izazivala neko prijatno osjećanje koje se lagano pretapalo u bol što se koncentrisala na predio grudnog koša. Sage se, rukama pritisnu grudi te u tom položaju osta nekoliko trenutaka. Osjeti bol u predjelu srca. Bol je postepeno obuzimala cijelo tijelo. To je trajalo nekoliko trenutaka a zatim bol iščeznu u momentu dok je izgovarao riječi poznatog pisca iz njegovih krajeva: »Bol nije bol ako je ne načinimo takvom«

Ali Faruk Biser

OTETA

PROŠLOST

(svjetlost tame ili tama svjetlosti)

PRIRODA

..Nad prirodom se nadvilo zlo. Drveće po prirodi nije zlo ali u ovakvom rasporedu daje osjećaj nesigurnosti, jer samo malim dijelom propušta sunčeve zrake što lebde... ...Crve jedu ptice, ptice jedu životinje, ljudi jedu i ptice i životinje, a pokadkad životinje jedu ljude. Bez obzira ko šta jede crvi su ipak osnovni lanac ishrane...

Šumski puteljak vodio je do proplanka koji je jednom svojom stranom blage nizbrdice prodirao u grad, kao obilježje civilizacije. Drugi krak bježao je obilazno od grada nastavljaajući da duboko ulazi u selo. Havina kuća zalazila je u oba ova svijeta, te je Adem, kada bi joj prilazio sa različitih strana imao različite doživljaje. U posljednje vrijeme taj dolazak do Havine kuće doživljavao je kao kretanje kroz prostor, ali danas, danas je ponovo počeo da to doživljava na onaj stari način.

Drveće, koje se na pojedinim mjestima nadvijalo nad puteljkom stvaralo je osjećaj kao da si u bajci. Stoga se i Adem osjećao kao neka osoba iz bajke koja u tom svijetu dobra i zla, gdje uvijek dobro pobjeđuje zlo, treba da bude protagonist dobra. Nadvijeno drveće, koje je svojom mističnošću izazivalo strah kod Adema, kao da je govorilo:

"Nad prirodom se nadvilo zlo. Drveće po prirodi nije zlo, ali u ovakvom rasporedu daje osjećaj nesigurnosti, jer samo malim dijelom propušta sunčeve zrake koje grijuju vazduh što lebdi iznad drveća. Drvo te ne može povrijediti, ali svojim zaklonom vidika daje mogućnost, onima koji žele da se sakriju i da ti nanesu zlo, da to i učine. Ti moraš biti hrabar da to izdržiš. A hrabrost je u ovoj mističnosti vidjeti lijepo." ba:lka:ndo:wn:lo:ad.

Samo na momenat javi se život rekavši:

»Djeca vjeruju u bajke, a kada odrastu shvate da su to samo bajke. Budi dijete još dok možeš.«

Adem zastade. Na momenat baci pogled na sunčevu zraku koja je grijala jednoga crva. Crv je poslije svog napornog rada izašao iz korijena drveta i lješkario.

"Vjerovatno će, kada sunčeva zraka ode sa tog mjesta, nastaviti svoj strpljivi posao." - razmišljao je Adem, kada najednom doleti ptica uze crva u kljun i odnese mladima u gnijezdo, koje je izvirivalo iz krošnje drveta. Adem priđe mjestu gdje se nalazio crv, uze jednu grančicu i raščepka. Na površini se pojaviše larve crva a one će, kada se izlegu, vjerovatno tražiti svoju majku. A možda je neće ni tražiti i nikada neće shvatiti da su trebali imati roditelje, kada jednoga dana postanu prekrasni leptiri, ako ih ne zadesi sudbina onoga crva.

Adem nastavi put prema civilizaciji. Dok je usmjeravao pogled prema civilizaciji razmišljao je o crvu i ptici. Kroz glavu mu prođu teorije nekih teoretičara da je osnov civilizacije porodica, da civilizacija nastaje kada se ukida plemenska zajednica i porodica postaje osnov društva. To se poklapa sa nastankom grada koji će kasnije nekada da vlada selom, a nekada će selo ovladati gradom. U tom krugu će se stalno vrtiti istorija dok je običan čovjek stvarati svoje izreke od kojih i ona »Radi kao crv.« »Da.« - govorio je u sebi - »Crve jedu ptice, ptice jedu životinje, ljudi jedu ptice i životinje, a pokadkad životinje jedu ljude. Bez obzira ko šta jede crvi su ipak osnovni lanac ishrane.«

Izlazeći iz šume, na proplanak ugleda vranu. Vrane su po prirodi radoznale. Kada je bio u domovini vrana je uvijek značila da će neko doći u goste. Sada nije kod kuće pa je volio da si taj znak tumači kako su ga tumačili u njegovom kraju. U njemu je to budilo nadu da nije sam i da ima neko da mu dođe u posjetu.

Ivicom šume, u smjeru vrane, posmatrao je sunce. Pomislio je da mu baš ono dolazi u posjetu. Poželio je da mu mahne i to je učinio, a ono je postepeno izranjalo iz mora i kao da mu se smijalo. Adem se sjeti kako u njegovom kraju sunce izlazi iza brda, ne, ustvari često između dva brda, tako da ne pripada ni jednom brdu nego ga ona dijele. Posmatrao je prelijevanje boja koje je sunce sa sobom nosilo pri izranjanju iz mora. Drveće sa ivice šume utapalo se u taj prizor i kao da je izviralo iz tih boja.

Prizor osta na desnoj strani a on se uputi proplankom prema Havinoj kući. Do njegovog nosa dopirao je vonj balege, koja je na pojedinim mjestima prekrivala travu. Taj vonj njemu je bio prijatan da ni sam ne zna iz kakvih razloga. Nekada je to objašnjavao svojom bliskošću sa prirodom, a sada mu se činilo da ga je taj vonj vraćao u

djetinjstvo kada je odlazio na selo. Trčkanje janjadi po livadama, prolječni miris cvijeća, paša goveda i muka krave koja svojim jezikom izražava dobrodošlicu proljeću. U blizini Havine kuće odluči da uđe u nju sa strane civilizacije, te krenu obilazno u naselje. Koračao je prema proplanku, posljednjem uporištu civilizacije na njegovom putu prema Havi. Pogled mu se zaustavi na jednoj starici. Lagano joj je prilazio a njegovo lice, koje je gorjelo od sunčeve topline, hladio je povjetarac. Dok je prilazio starici trava se povijala pod njegovim stopalima. U blizini nje zaustavio se i zagledao u crnu odoru koja je pokrivala staričino koštunjavo tijelo... Razmišljao je o tom neobičnom utisku: plavo nebo, crnina odora na zelenoj travi sa prelijepim cvjetovima. U tom momentu vidje da žena sadi cvijeće po livadi. Priđe joj sasvim blizu i upita.

- Majko, zašto sadiš cvijeće kada će kosci doći da pokose travu?

Žena se nasmješi i reče:

- Ne mogu oni pokositi koliko mi možemo zasaditi.

- A kakvog to ima smisla? - dodade Adem

- Sine ovo cvijeće su naša djeca. Djeca koja su izginula u ratu. Njih nisu ubili oni koji su pucali u njih. Njih su ubile riječi oni koji su ih poslali u rat. Ideologija je ta koja ubija. Oni hoće i mene da ubiju pričom da su djecu moju pobili oni koji su pucali u njih. Vidiš dijete. U meni se bore ljubav i mržnja, vjera i nevjera. Kada navale sjećanja na moje sinove duša gori. Toplina majčinske ljubavi žari svuda okolo. Pitaš se... jesu li oni mogli danas igrati lopte na ovoj travi, trčati, galamiti... Ti možda ne čuješ ali oni to sada rade ovdje..

Žena zastade, posadi jedan cvjetić pogleda Adema i nastavi.

- Ubili su mi djecu, odnosno otrovali su ih mržnjom a smrt je došla sama po sebi. Žena zastade na tren pa nastavi:

Bili su djeca. Išli su u školu, igrali se, kao i svi ostali. A onda su došle ljubavi... Da ljubavi... Izlasci do kasno u noć i tajna briga majke da im se šta ne desi. Naveće bi se pravila da spavam kada bi kasno ulazili u kuću. Stariji je imao djevojku i trebali su da se uzmu. Mlađi je našao prvu ljubav. A onda umjesto svadbe i veselja došla je demokratija. Tako to oni zovu. Nastao je kaos u ljudskim glavama. Kažu da smo ranije živjeli u mraku... Da bogom nikada ne upališe to svjetlo... ili... ili pak da ga lagano upališe da se naviknemo na njega.

Sa lažnom demokratijom dođoše velike laži o lažnoj veličini... države, naroda, nacije a zatim i popovi pa popovi i tako redom.

Komercijalni patriotizam zadavio je humanizam i prodavao sve što se može prodati. Prodao je i živote moje djece... Umjesto na svadbu starijeg ispratismo u vojsku, a zatim u rat. Mlađi ubrzo ode za njim. Poslije toga nastaje praznina i samo vijest da su negdje poginuli ili nestali. Praznina i samo praznina. To je kao da na kući ostaviš otvorena vrata i nikada ih ne zatvaraš. Kuća je prazna a u nju se uselila tuga. Mržnja navire i ne može da uđe iako su otvorena vrata. Ljubav se uselila u kuću, ljubav prema svojoj djeci ovoga svijeta. Kuća biva sve punija i veselija.

Onda žena ustade, pogleda cvijeće koje je zasadila, a Adem iskoristi trenutak i zamoli nekoliko cvjetova da ih i on zasadi. Dok je sadio cvijeće pričao joj je.

Njih su zavele apstraktne ideje a mene konkretne.

Oboje som gubitnici. Kada je počeo rat vratio sam se da branim dostojanstvo porodice i povratim ono što je oteto u duhovnom i materijalnom smislu. Dogovorio sam se sa porodicom da se vratim u rat i ako poginem preuzmu odgovornost za mog sina.

Nada u bolji život i vjera da svijet opstoji na dobru ma koliko zlo bilo. Bio sam na ratištu gdje su možda bili i tvoji sinovi. Pucali som jedni na druge iako nikada nismo imali priliku da se sretnemo i pričamo. Za nas su govorili oni na vrhu. Mediji su pravili heroje od kriminalaca i propalica. Uostalom, kakvo je herojstvo u ubijanju. Rat je sam po sebi apsurdan. Pucaš na nekoga jer on puca na tebe. Neko sa strane ispali metak a onda svi počnu da pucaju.

Taj rat sam izgubio. Kažu došao je mir. Za sirotinju mir je donio postratne traume, depresiju i suočenje sa istinom da su sve izgubili. Ne samo što nisu dobili zlatne kašike, velike nacije i ostalo, neki i nemaju šta i sa čim da jedu.

U miru sam otišao u izbjeglištvo. I samo što sam došao sebi i stabilizovao se opet priče da trebam pomoći državi, porodici, sl. Vratih se u zemlju da im obezbjediš povratak. Opet staneš na noge a onda ljubomora što si se stabilizovao. Imaš porodicu, dijete i... Mi smo takvi. Sve opraštamo izuzev uspjeha.

Onda ti porodica zabije nož u leđa i ti shvatiš da je rat učinio nešto mnogo više od ubijanja, fizičkog nestanka ljudi. Uništio je stari vrijed-

nosni sistem i odnose u porodici. Kada izgubiš sve i porodicu kao nešto najvažnije, i suočiš se sa lažnom ljubavlju familije dolazi neki čudan bljesak. Vidiš kako umire živo djetete.

Trebaš da mu daš nešto a ne možeš. Trebaš da mu pružiš ljubav a daleko si od njega. Familija, kada si im trebao bila je tu a kada oni treba da ti pruži duhovni mir pomažući tom djetetu hiljadu razloga nađu da još više pogoršaju ti stanje. Zgadi ti se sve.

Tad razastreš po platnu samoće sve ono što si proživio. Na bijelom platnu samoće prelijeva se siva boja tuge, crne tačke ideologije, sive tačke mržnje i ružičasta boja nade koja se utapa u crvenu boju ljubavi. Ti, tišina i platno. Razum se nadvija nad platnom i sa njim polako dolazi neka neopisiva boja koja sve to počinje da prekriva i boji. Hormoni počinju da vriju i da prokuhavaju boje. Uviđaš razliku koju nikada nisi vidio. Najbliži su nekada davno imali isti vrijednosni sistem. Oni su promjenuli vrijednosni sistem a ti si ga zadržao. Za tebe je novac bitan ali nije sve, a za njih je novac postao sve.

Pitaš se da li su to oni uradili ili oni koji su im prekinuli normalan život i doveli ih u stanje neizvjesnosti a zatim isprali mozgove. Priroda ti nije zla i pokušavaš riješiti na normalan način. Pokušavaš razgovarati o problemu ali oni izbjegavaju. Tražiš razlog u tome. Vidiš da se svjesni svih prevara prema tebi i misliš da ih sve to boli. Kasnije vidiš da je situacija mnogo gora. Počinješ da se pitaš jesu li ti familija familija ili prijatelji koji su uz tebe kada ti je najteže a krvno niste vezani. Počinješ to da zapisuješ kao jedini način da nešto kažeš. A onda shvatiš:

Ja sam samo mrav koji pokušava da zaustavi pogled prolaznika na mravinjaku. Ili pak kada prolaznik vidi mrava kako nosi teret daleko teži od sebe upita se: kako mrav to može?

Adem se oprostí od starice i ode dalje dok mu je rečenica koju je citirao Život odzvanjala u ušima: "Više je grozote učinjeno u ime poslušnosti nego pobune."

Ali Faruk Biser

OTETA

PROŠLOST

(svjetlost tame ili tama svjetlosti)

HAVA

Kada žena postane prijatelj sa muškarcem ona za njega biva vazduh, zrak ili kako u našem narodu kažu hava. Ponekad čovjek osjeti potrebu da priča u havu. To je način ljudskog pražnjenja.

»Otkuda ti?« - reče Hava pridržavajući Ademu jaknu koju je skidao.

»Pretpostavljao sam da ću te naći kući, te se nisam najavio telefonom.« - reče Adem i zastade gledajući joj ravno u oči. Ona je posmatrala njegov izgubljeni pogled dok je stavljala jaknu na vješalicu. Kroz Adema je prolazio svjež vazduh koji je dolazio sa vana i mješao se sa toplinom doma. On zatvori vrata ne skidajući pogled sa njenih očiju. Zatvorivši vrata prestao je da osjeća svježinu koja je dolazila s vana, te onako izgubljeno, nastavi da opisuje svoje stanje:

»Zatvorio sam vrata da vanjski vazduh ne uguši toplinu koju si očuvala u ovom prostoru. A možda se ova toplina plaši vanjske svježine pa bježi. Ali, čudno da bježi prema svježini, pravo u svoj nestanak... Ili se skriva u meni pa sada moje tijelo prožimaju topla i hladna osjećanja. Osjećam kao da toplina boji svježinu. Da... upravo je boji. Kao da vidim svoja osjećanja razmazana na bijelom platnu koje je išarano nekim bojama... a onda... onda se preko njih prostire jedna boja koja... tamo gdje je u većoj količini potpuno preboji raniju boju.... Na drugom mjestu se postepeno uvlači u kolorit, dok na trećem, ma koliko prekrivala raniji pejsaž ona se vidi ispod... Ne znam zašto sam rekao svježina a ne hladnoća...? Ne znam da li ono što je hladno mora biti svježije ili obrnuto, ali sada se pitam zašto stavljamo hranu u frižider da bi sačuvala svoju svježinu...? Nisam li ja sada u nekom stanju u kome se nalazi hrana kada je u frižideru i očuvavam svoju svježinu...? Nije li ovaj pojam svježije iz moje podsvjesti i prisjećanja kada je moja rahmetli mama govorila da je vani svježije te se moram toplije obući...? Nisam li ja sada u nekom starom frižideru koji već odavno ne radi i u kome se hrana kvari...? Ne proizvodim li sam sebi, usljed toga što sam u frižideru, osjećaj da ću očuvati svježinu dok svakog dana sve više počinjem da smrdim na pokvarenu hranu...? Krhko je znanje.«

»Opet svojim filozofskim vraćkama pokušavaš da rastjeraš samoću.« - reče Hava dok su išli prema dnevnoj sobi gdje se on spusti u fotelju koja je gledala dužinom stola. Samo što se spustio u fotelju Hava zastade iznad njega, stavi svoju lijevu ruku na njegovo desno rame i gledajući ga odozgo reče:

»Meni dolaziš samo kada si usamljen i izgubiš svaki kontakt sa stvarnošću. I samoća je za ljude. Ona je pokušaj odlaska u bezdan ili skrivanja od događanja.«

On svoju lijevu ruku spusti na njenu koja je stajala na ramenu i reče:

»Desilo se nešto čudno i da ti pričam nećeš mi vjerovati. Imam potrebu da ti to kažem ali ne znam kako da počnem. Ne znam da li su to halucinacije ili je to stvarnost... On mi je rekao da dođem do tebe... To je... kako da ti kažem... to je nešto što ni sam nisam siguran da se desilo, a opet mi se čini da sam siguran da se to desilo.

To je kao neka svjetlost tame ili tama svjetlosti koja progovara i bori se u meni. Ako se pitam otkuda ja ovdje onda mi to daje argument da se to desilo... Ako pak...«

Adem je osjećao neki pritisak u grudnom košu te je počeo da čini pokrete tijela koji su ga doveli u skvrčeni položaj te kao da je na taj način akumulirao neku energiju u sebe spremajući se da eksplodira povikao je:

»Nazvao me telefonom moj život. On mi je rekao da dođem do tebe.«

Poslije ovih riječi Adem je za trenutak zastao osjećajući neku lahkoću a Hava se samo nasmješila i dodala:

»Meni možeš reći sve što osjećaš. Ti si mi drag i ništa ti za zlo ne uzimam. Kada žena postane prijatelj sa muškarcem ona za njega biva vazduh, zrak ili kako u našem narodu kažu hava. Ponekad čovjek osjeti potrebu da priča u havu. To je način ljudskog pražnjenja. Tada je čovjeku bitno samo da je neko fizički prisutan kada on priča, a ne mora ga uopšte slušati. Prijatelji i jesu zato da te razumiju kada te drugi ne razumiju. Jednostavno rečeno prijatelji prijateljuju. Sada se smiri. Opusti se. Čitav je život, kako si me učio, u otkrivanju principa disanja. To si me ti učio. U teškim momentima moje beživotnosti učio si me da se radujem i smijem, budem tužna i plačem a

onda opet vesela kako bi otkrila principe života. I ti dugo vremena nisi plakao a smjeh je odavno pobjegao sa tvog lica. Tvoj najveći problem je nedostatak ambicija. Najviše što želiš je da živiš. Želiš da su svi sretni, a sreću čovjeku ne obezbjeđuje niko izuzev on sam sebi. Ti si sada u stanju meditacije a meditacija ne može biti sama sebi svrha...

Da... Skromnost je za siromašne... Da... da i to si mi govorio. Da ti dalje ne držim tvoja poredavanja nego samo da te podsjetim kako si ti mene učio kada sam bila u teškom psihičkim stanju. Ne stidi se. Plači. Plač je za čovjeka. Samo divljaci su bezosjećajni. To ne umanjuje tvoju muškost nego te čini vrednijim. Počni da plačeš... Isplači se...«

Hava je tada za trenutak zastala, pomilovala ga po kosi, pogledala mu u oči vidivši borbu suza da izađu i nastavila:

»Sjećaš se kako si zaplakao kada sam ti pričala o svojim problemima. Sjećaš se kako smo zajedno plakali.«

Hava je suzdržavala suze i nastavila da govori:

»Znaš da mi je u ratu oteto sve. Došla sam ovdje kao intelektualka. Mnogi misle da mi je lijepo i ja sam nastavila da živim u toj laži. Doživjela sam bezbroj poniženja. Ti znaš šta u našoj domovini znači čistiti nekome kuću da bi preživio. Ne znam da li sam morala da doživim ta poniženja ali moja borba da očuvam dostojanstvo izgleda da se svodila na to da ga izgubim. Svijet od nas i traži da ga izgubimo, izgubili smo ga onoga momenta kada smo bar na trenutak odustali da odbranimo svoju prošlost. Onoga momenta kada smo napustili kućni prag. Ko smo sada mi ovdje. Moraš dokazivati svoju prošlost. Moraš sve dokazivati i počinjati iz nova. Njihov osmijeh, koji je kod njih manir meni je kao da mi kažu: Nauči se da si ništa. Da... mi smo veliko ništa... Iz ništa ne može nastati nešto ako u to ništa nema bar trunke onoga nešto... U nama ima ta trunke onoga nešto i stoga mi nismo ništa.«

Hava je počela sve glasnije da priča dok su joj suze postepeno klizile niz lice:

»Za ovu birokratiju mi smo samo brojevi ili bolje rečeno sredstvo trgovine. Oni samo gledaju računicu kako će zaraditi dok nam pričaju o humanizmu. Birokrata je mašina koja nema osjećanja. Ne plačimo nad sobom nego nad bijedom te birokratije. Plači! Plačimo! Plači

glasnije! Slobodno! Ispuštaj te nerazumljive zvuke koje će jednoga dana birokratija razumjeti.«

Adem je počeo da jeca, a Hava mu je prišla digavši ga iz stolice vučući:

»Ustani! Plači! Tvoj jedini način borbe je plač u samoći! Plačimo! Plačimo nad njima a ne nad nama! Plačimo. Plačimo...«

Plač je punio sobu.

Najednom su se našli skupljeni na podu kako plaču. Ona je pogledala u Adema dok je prelazio rukama preko lica otvarajući oči. Njihovi pogledi se susretoše. Zgrčeni plač prerastao je u blagi osmijeh preko lica koji je slao poruke unutaršnjeg zadovoljstva. Zadovoljstvo je izražavano smijehom koji je postepeno postajao sve jači i jači. Gledali su jedno u drugo i smijali se. Ustajali, igrali, a zatim se ponovo našli na podu kako smiju. Iznenada, prekinuvši smijeh Adem reče:

»Trebalo da se smijemo nad tom birokratskom bijedom. Pustimo ironičan smijeh da izlazi iz nas. Pokušajmo im ispričati, kroz smijeh, da dok smo bili pod okupacijom, nacionalisti su nam rekli da ćemo raditi samo najniže poslove. Oni će biti šefovi samo što su Oni. Ovi to ostvaruju na jedan drugi način. Oni nas kulturno prisiljavaju da se ponizimo. Sada doživljavamo ono što su nam govorili pod okupacijom. Mi smo, kao što si rekla, ljudi bez prošlosti.

Naša sudbina mora biti poniženje ili moramo pronaći način da izađemo iz tog stanja. Mi moramo pronaći način da dođemo do svoje prošlosti. Put do nje je put sjećanja. Sjećanje urezuje puteve našeg identiteta i mi smo sve ono što je tim skalpelom upisano u našu dušu. Ponekad skalpel suviše duboko zasječe da sa bolom dešifrujemo znakove.«

Adem se odmaknu malo od nje, rukama prekri lice vičući:

»Kao što sada pred mojim očima je tama koja ima trunku svjetlosti na mjestu susreta ruku, koje su prekrile moje lice. Skinut ću ruke sa lica i pomoći svjetlu tame, toj trunki svjetlosti koja se nazire, da pobijedi. Ne, ne, to nije svjetlost tame, to je svjetlost koja ubija tu svjetlost tame. Da, da... sklonio sam ruke i šta se desilo. Desila se svjetlost koja je zaslijepila tamu. Ne, nije je zaslijepila nego se ovdje, na ovom prostoru tama sakriva iza svjetlosti. Da, u dubini svjetlosti, odnosno iza nje je veliki mrak. Velika tama?«

Zatim je zamišljeno zastao, pogledao u Havu i dodao:

»Kada gledamo u sunce ništa ne vidimo. Sve je toliko svijetlo da je tamno. To je tama svjetlosti. Nije li, kada si došla ovdje i dobila nešto novaca i navodnu materijalnu sigurnost bio sunčan dan. Nije li se novčić koji ti je ispao iz ruke, kako si mi pričala, bio toliko sjajan i nov da su se u njemu prelamale sunčeve zrake. Zrake su te ponukale da pogledaš u sunce a ne u novčić. Nije li to bilo neko predskazanje...???

Predskazanje tame svjetlosti i nagovještaj, da će iz te tame svjetla jednoga dana proizaći svjetlost tame.«

»Dovedimo se u normalno stanje. Sakrijmo ovdje u ovoj sobi sve naše boli. Izađimo van sa osmijehom.« - reče Hava. Onda je pogledala na sat dodavši:

»Deset sati je. Svakog petka izlazim sa jednom kolegicom u Pab u gradu. Imaju u istom lokalnu različitu muziku. Ako voliš disko muziku ideš u jedan prostor, u drugom je muzika za ples i ruča vanje, u trećem bilijar i rasonoda. Ne moraš daleko da hodaš. Kakvog si raspoloženja u taj prostor se smještaš. Želiš li da nam se pridružiš?«

Adem je pogleda sa smješkom procvrkućavši kao ptica:

»Vrlo rado.«

Ali Faruk Biser

OTETA

PROŠLOST

(svjetlost tame ili tama svjetlosti)

PUB

...Zašto se ne upitaš nismo li možda više hendikepirani od nje? Ti si postao beživotan. Ja se postepeno vraćam u život...

Na vratima puba Adem upita:

»Gdje ćemo sačekati kolegicu?»

»Mislím da je ona već došla i da je u sali gdje je disko muzika. Mi malo kasnimo a ona vjerovatno čeka za stolom u lijevom uglu od ulaza.«

Ušavši u prostoriju ispunjenu bučnom disko muzikom, Adem pređe pogledom preko poluprazne sale. Disko muziku je obično nazivao bukom i za njega je ona predstavljala vrisku savremenog čovjeka. Ovakav ambijent je podnosio samo kada bi malo više popio jer je tada mnogo pričao a onaj kome bi pričao ne bi ga čuo zbog jačine muzike. Na taj način bi rješavao svoju usamljenost i nezainteresovanost drugih za probleme koji ga muče. Gužva u ovakvim diskaćima, usljed nužnosti da fizički budeš blizu nekome, stvarala je privid bliskosti savremeno otuđenom čovjeku.

Njemu je baš sada to nedostajalo i njegov pogled šetao je preko praznih stolova, uz koje se pilo piće stojeći. Prazan podijum za igru izgledao je kao beživotna djevojka na slici koju treba neko da posjeti i da joj se divi. Pogled mu je dalje šetao preko dva gosta koji su pili za šankom i jedne dame koja je u invalidskim kolicima sjedila za stolom u lijevom uglu od ulaza. Adem zaustavi pogled na njoj a u tom momentu Hava pokaza na djevojku uzviknuvši:

»Eno je!«

Hava odmah krenu prema djevojci i pozdravi se sa njom, ljubeći je u obraze, uobičajenim pozdravom za ovu sredinu. Adem pruži djevojci ruku a ona sa naslona stolice podiže ukočene prste i šaku dodavši ih Ademu i reče:

»Liv. Det var hyggelig I mrte deg.«

»Jeg heter Adem.«

»Jeg har hrrt mye om deg.« - reče Liv. ¹

»Govorila sam joj o tebi.« - dodade Hava - »Rekla sam joj da si zabavan, da voliš da recituješ, da voliš život a njeno ime je u prevodu na naš jezik Život. Ona isto tako voli život. Radi u jednoj privatnoj firmi, na marketingu a slobodno vrijeme koristi za druženje.«

Adem se zbunio jer nije pretpostavljao da će sresti tako lijepu osobu u invalidskim kolicima i to baš na ovom mjestu. Gledajući njenu kovrčavu kosu koja se rastresala preko ramena, borio se sa sobom da nešto kaže. Pogled mu je bježao sa njenih plavih očiju i prelazio preko nabubrelih grudi i vitkoga tijela. Činilo mu se da što god kaže da je glupo, jer ovo njegovo suočenje sa zločinom prirode nad njenom sopstvenom, prirodnom ljepotom, budilo je u njemu osjećaj nemoći čovjeka. Pitao se da li je ova djevojka nešto zgriješila Bogu ili ispašta grijeha svojih predaka. Dok su njegova razmišljanja lutala kao kroz san ću upit:

»Šta ćemo popiti?«

»Molim!« - reče Adem dodavši: »Hava? Jesi li to pitala hoćemo li šta popiti?«

»Da izgubljeni.« - odgovori Hava.

»Ja ću pivo.« - uzvratih mehanički Adem nastavivši da luta u svojim razmišljanjima.

»Dakle, vama dvoma po pivo a meni sok. Odoh nam donijeti.« - reče Hava pokušavajući dati do znanja Ademu da nije sam i da se vrati u stvarnost. Iz tih razloga ponovi još jednom:

»Dakle vama dvoma pivo.«

»Ne. Ja ću otići po piće. Ti znaš naš adet.« - Sa smiješkom odgovori Adem pošavši prema šanku. Hava ga zaustavi uhvativši za ruku pa reče:

»Nismo kod kuće. Trebamo poštivati pravila sredine u kojoj se nalazimo. Dakle ja idem po piće a ti pravi društvo dami.« - reče Hava.

»Ne. Ja ću. Mislim da je naš adet da muškarac bude džentlmen, ljepši. To oni trebaju prihvatiti od nas.« - dodade Adem.

»Ne slažem se s tobom.« - dodade Hava nastavivši: »Ovdje su se žene izborile za ravnopravnost, pa i za to pravo da donesu piće. Svoj gospodarski odnos preko sitnih usluga ne možete zadržati.«

Ademu se ote na ustima iskren osmijeh kroz koji reče:

»Ako je borba za ravnopravnost u gubljenju prava na poseban užitak da te služi muškarac, odnosno da to muškarac osjeća kao posebno zadovoljstvo iako je on tada samo konobar, onda se slažem sa tobom. Ali, ostavimo to za drugi put. Ispuni svoju želju. Ali ako ćemo po običaju ove sredine onda će svako platiti svoje piće.«

»Ne. Ja častim. Tu ćemo zadržati naš običaj samo malo u drugačijoj formi. Kod nas je običaj da jedna osoba plaća piće ostalima, a ovdje i žene imaju pravo da plate piće. I taj užitak da vi činite nekome zadovoljstvo misliš da može pripadati samo muškarcima. Ovdje su se i žene izborile za taj užitak. Prema tome odoh donijeti piće.« - reče Hava i krenu.

Adem osta sam sa Liv. Nekoliko trenutaka su se gledali ne znajući šta da pričaju a onda Liv predloži:

»Hardutil I danse.«

»Ja.« ² - odgovori Adem dok je njegovo lice odavalo zbunjenost.

Liv se lagano diže iz kolica posmatrajući Adema koji ju je čudno gledao ne znajući da li da joj pomogne ili ne.

Plašio se u slučaju da pokuša da joj pomogne da će se ona uvrijediti, jer će pomisliti da joj time kaže da je nesposobna za ples, da će ona to razumjeti kao pomoć invalidu a ne njegov džentlmenški gest prema dami koju vodi na ples. Ako joj pak ne pomogne, ne pruži ruku, ona će pomisliti da je nekulturan.

Dok je o tome razmišljao Liv je već ustala, uzela ga pod ruku i krenuli su prema podijumu za ples. Idući sa njom Adem se otimao da ne gleda u njene noge koje su u koljenima bile skoro sastavljene a imale veliki razmak između stopala pri čemu su nožni prsti bili okrenuti jedni prema drugima dok su stopala bila izbačena prema vani.

Kada su stigli na podijum za igru ona se objesi Ademu oko vrata lagano se njišući. Imajući osjećaj da ga svi posmatraju Adem je lutao pogledom po gostima ne nalazeći potvrdu svom uvjerenju. To saznanje ga je vraćalo igri i Liv, koja je sve ubrzanije plesala prateći ritam muzike.

Ona je za Adema činila iznenađujuće kretnje i plesne figure koje je on podržavao. Dok je ona pratila ritam muzike vodeći ples Adem je lutao sa svojim mislima od toga da ga invalid vodi dok pleše, do sjećanja na zabave u svojoj mladosti. Osmjeh mu je ispunjavao lice i

on je gledao u Liv. Na momente nije bio ni svjestan da je gleda ali kada im se ozarena lica približiše on to shvati. Tada usmjeri pogled iznad njene glave u kom smjeru vidje Havu kako nosi piće, pa reče:

»Hun har hentet drikke. La oss sitte med henne.«

»Greit.« ³ - reče Liv i krenuše prema Havi.

Dok su sjedili za stolom pub se postepeno punio gostima a nekoliko osoba je prilazilo i ljubljnjem u obraz pozdravljalo Liv. Adem je posmatrao kako povremeno dame izlaze za podijum i plešu a zatim dolaze muškarci. Bio je zanesen razmišljanjima o toj igri kada ga Hava prekinu:

»Gdje si odsutni! Šta ima u tvom svijetu?

»Posmatram ovaj ljubavni zov.« - reče Adem pokazujući na podijum gdje je manja grupa djevojaka izvodila razne figure prateći ritam muzike.

- »Pogledaj samo kako uvijanjem svoga tijela šalju ljubavni zov muškarcima. Izgleda da je ova igra u svim kulturama slična. A čini mi se da se ta igra nije puno izmjenila od prvobitne zajednice. Dame počinju sa ljubavnim zovom i one su te koje odlučuju koga će primiti u igru. A ova svjetla, koja se pale različitom jačinom prateći ritam muzike, pospješuju maštu i dočaravaju bjekstvo u neki drugi svijet. Bjekstvo od stvarnosti...

Ali pustimo to sada. Priključit ću se vašem razgovoru.«

Adem je nastavio da razgovara sa njima dok je vrijeme lagano izmicalo uzimajući neprimjetno danak ovozemaljskog života. Pub je počeo da se prazni označavajući kraj noći i vrijeme da i oni krenuše. Krenuše na spavanje koje uzima najveći dio ljudskoga života. Možda utonu u san ako mogu sanjati.

Liv je otišla kući taksijem a Adem i Hava krenuše na noćni autobus. Na putu prema autobuskoj stanici Adem upita Havu:

»Zašto mi nisi rekla da je hendikepirana?«

»Ona i nije hendikepirana.« - reče Hava skoro ne obraćajući pažnju na njegovo pitanje.

»Zašto se zezaš sa takvim stvarima. To je grijeh.« dodade Adem.

»Nisi u pravu. Grijeh je prihvatiti je kao hendikepiranu. Ona je u ubjeđenju da nije hendikepirana i našla je u tome smisao svog života. Okolina ju je prihvatila onakvu kakva ona želi da je. Zato je puna života i želje za životom.

Zašto se ne upitaš nismo li mi možda više hendikepirani od nje. Ti si postao beživotan. Ja se postepeno vraćam u život. Imaš trideset godina i u jednom danu ukradena ti je sva prošlost. Kakva ti je budućnost? To je rat koji dolazi poslije rata. Liv je svoj rat sa prirodom dobila. Trebamo učiti od nje.«

Ali Faruk Biser

OTETA

PROŠLOST

(svjetlost tame ili tama svjetlosti)

SJEĆANJE U SJEĆANJU

...Osmijeh je postao manir pa su ljudi prestali da se smiju. Tu u tom burgu jedino luđaci govore istinu... nekada grad vlada selom, a nekada selo gradom... Barbarska vojska nije u civilizovanom smislu u zaštiti naroda i države. Ona je skup kukavica odjevenih u uniforme koji kao životinje osjećaju svoju snagu samo u krdu...

Probudivši se Adem na zidovima sobe ugleda napisane neke misli... Iz kreveta je posmatrao krupne natpise:

»Tu u tom burgu jedino luđaci govore istinu. - Dvorska luda ima pravo i privilegiju da na sebi svojstven način govori istinu. - Mudraci imaju dva jezika. Jednim govore istinu, drugim ono što misle da odgovara vremenu i prilikama. - Svijet je pun mudraca. - Osmijeh je postao manir pa su ljudi prestali da se smiju.«

Čitao je slova na zidu s ciljem da se sjeti kada je to napisao. Njegova želja pomalo mu se činila uzaludnom, jer ma koliko da se trudio da vrati pamćenje ono nije dopiralo do tog momenta. U njemu se lagano gasila i želja za tim kako su nastali ti natpisi. Počeo je sve da prihvata bez interesovanja za uzroke i posljedice. Bezdešavanje je postepeno ovladavalo njime i ubijalo u njemu svako interesovanje. Lagano je tonuo u bezdan kada je sobom počeo da odjekuje smijeh. U jednom momentu i sam osjeti da se smije. Na trenutak se uozbilji pokušavajući da se prisjeti kada je počeo da se smije ali shvati da to nije ni bitno te nastavi da se smije. Smijeh koji je odjekivao sobom postepeno je nestajao i u jednom momentu on se suoči sa činjenicom da je sam i da se smije. Uplaši se da to nije ludilo. »Samo se lud čovjek smije kada je sam« pomislio je. Ali se opet osmjehnuo kada je u uglu sobe, skoro pri samom plafonu pročitao:

»Čovjek se smije kada je sam sakrivajući svoju sreću od zlobnika, od onih koji mu zavide kada je sretan.«

Dok je ustajao i išao u kupatilo pitao se:

»Da li sam sretan?«

Umio se i počeo da pere zube. Jedno vrijeme, svako jutro i svako večer kada bi prao zube navirali su mu upiti: Kakav je on to čip u ovom svjetskom kompjuteru. Koji li je čip pogrešno primio informaciju

i uslovio da neko pogrešno reaguje te on sada razmišlja. Da li pogrešno ili pravilno razmišlja?

Po dolasku u izbjeglištvo rekli su mu da ima pravo na popravku zuba. Ispunio je neki formular i poslije toga dobio obavjest da se u određeno vrijeme javi zubaru gdje će ga čekati prevodilac. Kod zubara je bio u zakazano vrijeme a prevodilac je sjedio u čekaonici. Tačno na vrijeme zubar ih je pozvao da uđu. On je sjeo na zubarsku stolicu a prevodilac je stajao kod njega. Zubar je nešto govorio a prevodilac mu reče da on kaže da će mu neke zube izvaditi i obzirom da nema krajnjih napraviti proteze. On u šali reče prevodiocu:

»Vade mi zube da ne bih mogao ujedati. U njegovim sam rukama pa neka rade šta hoće.«

Prevodilac reče da to neće prevesti nego će samo reći da je Adem saglasan. Zubar mu je izvadio dva zuba i poslije toga on je sa prevodiocem izašao iz ordinacije. Još nekoliko puta je otišao do zubara i na kraju dobio protezu samo za gornju vilicu. Tada mu je rečeno da su mu odobrili sredstva samo za protezu gornje vilice ali da ima pravo da se žali. Kada je zubar pomenuo žalbu on je uz osmijeh rekao da će se žaliti, ali odmah po izlasku, razdvojivši se od prevodioca, razmišljao je o toj apsurdnosti. Treba da se žali za neku donju protezu a ne smije se žaliti i nema kome na to što su njemu i njegovoj familiji oteli svo imanje, oteli prošlost i dali besperspektivnu budućnost ili bolje rečeno budućnost na mogućnost žalbe zbog nedobijanja donje vilice. Otišao je pravo kući razmišljajući o tome da se to dešava, kako on zna, već trećoj generaciji u njegovoj familiji. Familija stekne bogatstvo, ugled, a onda dođu varvari te im otmu sve a oni odlaze u »civilizaciju« gdje im pričaju o tome da niko nije kriv, da nikoga ne optužuju itd. itd.

Došavši kući sjeo je pored kompjutera, stavio ruke na tastaturu u namjeri da piše. Ali, ruke su nepomično stojale a on je zurio negdje iznad ekrana kompjutera. Počela su da mu naviru sjećanja. U glavi su se javljale slike. U kuću kod prijatelja, inače istoričara, došao je sa prijateljom literatom. Bogata trpeza, kako već može biti u vrijeme rata i neimaštine, nije se mnogo razlikovala od mirnodopskog vremena. Piće i hrana bili su samo sredstvo oko koga su se okupili da zadovolje ljudsku potrebu za razgovorom. Istoričar započe razgovor:

»Istorija civilizacije pokazuje da gradom povremeno ovladava selo. Uzrok tome je što gradski živalj obično ima jedno ili dvoje djece. Sama priroda grada, industrija i slično, zahtjeva veći broj stanovništva. Stoga stanovništvo dolazi sa sela i puni grad. Na selu obično, shodno samom načinu života porodica ima više djece, tako da grad svoj opstanak bazira na tome. Ali, po samom dolasku u grad novi žitelji grada ne poprimaju navike sredine u koju dolaze. Oni sa sobom nose svoje navike i tek druga ili treća generacija mijenja te navike i poprima gradske. U kritičnim momentima selo hrli u grad i tada dolazi do ratova ili revolucija, odnosno konflikta koji se rješava silom.«

»Mislim da se u ovom ratu radi o nečem drugom.« - reče literata i nastavi: »Prihvatam tezu o nesrazmjernom biološkom razvoju sela i grada, ali se ovdje radi o buđenju nacionalnih osjećanja koja se razvijaju usljed njihovog stalnog sputavanja. To se desilo Bošnjacima koji ponovo žele da vrate svoj identitet.

Normalno je da u tim momentima nacionalnost više izražena nego npr. ekonomski momenat i slično. Ovdje je po meni interesantan još jedan momenat. Da bi došlo do integracije, a sada se radi o stvaranju države, svako mora znati šta je i sa čim se integriše. Iz tih razloga je normalno da u jednoj fazi dolazi do dezintegracije u cilju spoznaje sebe kako bi se kasnije javila integracija. Bošnjaci stoga moraju izvući iskustvo da se integrišu sa nekim ko u mnogome nema njihova obilježja. Pri tome mislim na fašizam koji se razvio na druge dvije strane da je gotovo postao nacionalno ili religijsko obilježje. On je imao za funkciju da stvori isto stanje na drugoj strani i sasvim je normalno da je ostavio neke posljedice, ali je za mene iteresantno, i to mogu reći da je svojstvo ovoga naroda, da je ostao priseban, merhametli i da se nije dao uvući u igru zločina.«

»Zločin je obilježje varvarizma.« - prekide Adem literatu i nastavi - »Ja sam sretan što pripadam civilizovanom narodu koji se zove građanin i koji i pored silnih stradanja kao obilježje svoje kulture gradi jedan humanistički princip. Samo barbar može da uživa u zločinu jer njegova osjećanja i iskustvo ne dopiru dalje od primitivnog zadovoljenja potrebe za jelom, pićem, oblačenjem i razmnožavanjem. Ovaj rat mislim da potvrđuje tezu da su velike civilizacije uvijek uništavali varvari, a varvar u zločinu ne vidi ništa loše. Barbarska

vojska nije u civilizovanom smislu u zaštiti naroda i države. Ona je skup kukavica odjevenih u uniforme koji kao životinje osjećaju svoju snagu samo u krdu. Stoga treba mnogo snage i truda da se on civilizira.«

»Nisi li malo nacionalista kada govoriš o zločinu kao kulturnoj karakteristikici naroda.« - dodade istoričar.

»Nisi me dobro shvatio, ili se ja nisam dobro izrazio. Ja sam rekao građanin i ne razmišljam u kategoriji kolektiviteta. Mi govorimo o vremenu kada kolektivitet nadvlada individualnost pa sitni interesi kod ogromnog broja ništavnih pojedinaca stvori privid njihove važnosti. Kada vjetar koji puše ulicom lagano smeće vuče sa sobom. Taj vjetar i ne pita smeće da li će to smeće ići sa njim, ali ono vrlo rado dozvoljava da ga vjetar nosi jer se tako prijatnije osjeća...« - objasni Adem, a zatim nastavi: »Kada sam bio pod okupacijom, komšijama je donosila hranu jedna žena koju su okupatori po nacionalnom osnovu smatrali svojom. Donoseći hranu imala običaj reći da to krade od onih koji su nas pokrali. I tako je to teklo iz dana u dan. Ona je činila jedan human posao i zbog toga bila sretna. O svemu tome nisam toliko razmišljao do jednog momenta kada je komšijama donijela hranu, te dok smo sjedili i ćaskali ona je rekla - *Baš nam je lijepo i dobro* - imala je želju da tim riječima odvuče nas od stvarnosti i bar na trenutak nađe nam neki smisao života.

Međutim, ja sam to shvatio da ona uslijed tog svog *lijepo i dobro* zaboravlja sve ono što je do tada učinjeno i što se u tom momentu čini njenim susjedima. Ona je vrlo dobro znala da oni svakoga momenta čekaju kada će ih neko ubiti ili odvesti u logor, da im je imovina opljačkana i da imaju izlazak iz stanova samo od 8 -11 iz jednog jedinog razloga. Što nisu Srbi... Ona je bila srećna jer čini drugima dobro i u toj svojoj sreći zaboravila je na tuđu nesreću.« - zatim zastade i zamišljeno reče - »Možda je upotrijebila te pojmove zbog griže savjesti što ne može više da učini u tom momentu?«

Adem osjeti da nešto tipka po tastaturi te se vrati iz sjećanja u stvarnost. Pogleda šta je napisao ali ne vidje ni riječi od sjećanja. Na ekranu kompjutera je pisalo: »Zaborav je zlo budućnosti ili bolje rečeno: dijalektika zaborava povremeno ovlada čovječanstvom. Stoga se humanizam i renesansa ponovo javljaju u svojoj drugoj

formi... Samo čipovi gube memoriju kada daš komandu da nešto izbrišu.

Za ono što je činio čovjek mora odgovarati i imati odgovornost, a ako je zlo kolektivno onda se mora govoriti o hipoteci. Odgovornost je kratkotrajna a hipoteka dugoročna i pod razum jeva odgovornost za budućnost.

I žrtva može činiti zločine. Tu odgovornost moraju preuzeti zdrave snage. I nečinjenje je činjenje... Zubar može da izliječi i napravi zube, ljekar tijelo a ko je ljekar duše? Ljekar duše je luda koja ti izaziva smijeh... Sa smijehom se lakše podnosi stvarnost...«

Glas odjeknu stanom: »Opet si u teoriji. Izmiču ti zapažanja. Zmiju ne možeš ubiti dok joj ne uništiš glavu. Suština je u kažnjavanju ideologa i podstrekača na ubijanje. Zločinci su samo izvršioc i vojska tih podstrekača. Mira nem dok se oni ne kazne. Inače ćeš vječno tragati za mirom. Svijet nije idealan i bogati određuju slobodu drugih ako nisi dovoljno lud da budeš slobodan samo za sebe. Ti možeš oprati samo svoju savjest a istorija će se događat i ponavljat... ponavljat.« - nestajao je glas ponavljajući riječ »ponavljat«.

Dok je prao zube pred očima mu je prolazilo sjećanje sjećanja. Ponovo je počeo da razmišlja o mnogočemu što se pokušavalo izmaći iz njegovog kruga zapažanja. Ritual umivanja i pranja zuba ponovo je dobivao neki prijatan osjećaj za njega. U posljednje vrijeme on je to činio mehanički tako da često nije ni znao da li je to uradio, ali sada, sada dok je povlačio četkicu preko zuba i prijatan miris kaladonta unosio osvježenje u njegovo tijelo, on kao da je vidio kako odstranjuje bakterije koje napadaju zube. Pred očima su mu se pojavile sitne mikroskopske mušice koje su u krugovima dolazile i nestajale. To je trajalo nekoliko trenutaka i ponovo se pred očima ukaza čisto ogledalo u toaletu i njegov lik u njemu. Adem se zagleda u sebe i vidje crvenilo koje je postepeno počelo da napada njegovo izbljedjelo lice. Gledao je sebe u ogledalu pitajući se da li je monotonija i beživotnost, koja je u njemu bila posljednje vrijeme ispila iz njega i zadnje kapi krvi ili je pak ostavila tek toliko krvi u njemu da preživljava.

Kada je obavio taj ritual pripremio je doručak i sjeo da jede. Otišao je do ormara u spavaćoj sobi s njega donijeti protezu. Stavio je i

počeo da jede. Žvakao je malo hranu a zatim je izvadio u ruku. Ironično je pomislio o dobroti koja mu je učinjena. Dat mu je jedan problem koji mora da riješi. Hrana je samo sažvakana sa jedne strane. Gornju protezu ne može da stavi na donju vilicu, jer ne paše pa je stoga okrenuo hranu i ponovo vratio u usta. Tako ju je sažvakao sa druge strane. Poslije doručka napravio je kahvu i počeo da odjutrava. Jutarnja kahva je tradicionalno piće u njegove porodice. Za vrijeme tog rituala eglenisalo se o dnevnim obavezama, ličnim i zajedničkim. Sada je bio sam. Razmišljao je o svojim obavezama. Trebao je napisati žalbu.

»Kakva je funkcija žalbe?« - upita sam sebe. Za njega je to bio mogući način ostvarenja jednog prava i jedno od obilježja demokratije. - »Šta ona znači za birokratiju?« - upita sam sebe. Za birokratiju, koja je nusproizvod demokratije, žalba je sredstvo potvrde njene moći. Ti ne ostvariš neko pravo što je birokrata pogriješio ili pogrešno razmišljao i on ti da mogućnost da se žališ. Kada se žališ ti imaš osjećaj neke moći i ostvarivanja svojih prava ali za birokratu to je vid molbe. Birokrata želi da kaže tebi da moraš malo da moliš. Onda nastaje u tebi jedan konflikt. Ako nisi naučio da moliš nikoga izuzev Boga, a birokratu ne smatraš Svevišnjim, ti ideš dugotrajnim putem ostvarivanja svojih demokratskih prava. Ti živiš ostvarivanje svojih prava dok drugi...

Adem je lutao svojim razmišljanjima dok mu je pogled lutao kroz balkonski prozor i zaustavio se na psu i mački. Mačka bi se povremeno nakostriješila prema psu i krenula a pas bi joj zaustavljao prolaz. Adem se to učinilo kao neprijateljstvo, iako nije razmišljao o tome, ali ubrzo ugleda prizor kako se oni maze. Mačka leži na leđima a pasje njuši a onda pas legne na leđa pa mačka trčkara oko njega.

To ga asocira na sliku iz rata kada su psi lualice u čoporu trčkarali gradom. Niko na njih nije obraćao pažnju a oni su iako izlinjali i iscrpljeni od svakodnevnog trke i skrivanja od grananata povremeno dostojanstveno prolazili kroz grad njušeći po praznim korpama za smeće. I tada je vidio psa i mačku kako se igraju. Kada bi čopor pasa naišao i jurnuo prema mački, pas koji se igrao sa mačkom zaštitnički bi se postavio. Nekada bi to vidio njegov komšija koji je prolazio biciklom,

pa bi zvonio zvončetom na biciklu želeći da rastjera pse. U ušima kao da je i sada čuo to zvono.

Ali Faruk Biser

OTETA

PROŠLOST

(svjetlost tame ili tama svjetlosti)

GOSTI

...Sjaji neki novčić i nama se čini da je zlato. Ali, kada odemo kod zlatara vidimo da nije zlato i da nema nikakvu vrijednost, osim što lijepo sjaji... Sumnja je osnov istine... Promatranjem i promišljanjem Bog je jedino obdario čovjeka...

Ako samo kažeš da vjeruješ, ne saznajući i propitujući nikada nećeš doći do istine.

Iz svijeta meditacije u svijet stvarnosti Adema vrati zvuk zvona od ulaznih vrata. On pomisli da je to njegov život, onaj isti koji ga je zvao telefonom a sada želi da se vrati.

Nastavio je da sjedi u stolici smatrajući da Život mora sam sebi da otvori vrata. Kada je odlazio od njega nije ga pitao, pa sada ne treba odobrenje od njega ni za ulazak u njegov svijet. Zvono je uporno zazvonilo i on je shvatio da je pred vratima neko ko nema mogućnost da uđe u njegov prostor ako mu on ne otvori vrata. Ustao je i otvorio vrata. Pred vratima su stajali mladić i djevojka tridesetih godina. Mladić reče:

»Mi nudimo našu religiju i povratak pravom Bogu kao spas od nesreća koje su nas zadesile. Ranije su tebi dolazila naša braća, koja ne znaju tvoj jezik, pa smo mi došli da porazgovaramo sa tobom.«

»Bujrum.« - reče Adem.

Samo što izusti »bujrum« u sebi se upita zašto ih je tako pozvao. On koji je pristalica univerzalnih pozdrava najednom osjeti potrebu da brani kulturu svojih djedova što on smatra svojom tradicijom.

Gosti uđoše, skinuše kapute koje Adem prihvati i objesi na vješalicu. Skučeno predsoblje između ulaznih vrata, banje i dnevne sobe, kao da je napravljeno da se već u prvom susretu fizičke bliskosti osjeća prisnost između posjetilaca i domaćina. Otvorivši vrata dnevne sobe nastavivši:

»Svako ko dolazi sa dobrim namjerama u moju kuću je dobro došao.«

Gosti sjedoše za sto u dnevnoj sobi a Adem upita:

»Šta želite popiti? Imam kahvu, sok, a kasnije ćemo, ako bude potrebe i nešto pojesti.«

»Ne treba ništa. Mi smo došli da razgovaramo.«

»Dok razgovaramo možemo nešto popiti. Dakle i kahva i sok.«

»Samo sok.« - gotovo u glas odgovoriše gosti.

Adem donese sokove i sjede na suprot njih. Još se nije čestito ni smjestio u fotelju, a mladić, nakon kratkog predstavljanja, poče:

»Danas je u svijetu mnogo ratova i nesreća. Čovjek ima puno teških momenata ali na trenutak doživljava i lijepo. Naprimjer, topao zagrljaj voljene osobe. Sladak osmijeh prijatelja za vrijeme toplog obroka ili zadovoljstvo dok gledaš djecu kako se igraju. Bog želi da pod najboljim uvjetima i u predivnoj okolini uživaš trajnu sreću. To nije samo san, jer Bog nudi ključ za trajnu sreću a taj ključ je spoznaja. Riječ je o posebnoj vrsti spoznaje, o spoznaji koja znatno nadmašuje ljudsku mudrost.«

Zatim mladić gledajući u neku knjigu nastavi.

»Radi se o samoj spoznaji Boga. O tome nalazimo u Priče Šalamunove 2:5, (NW). Prije gotovo 2000 godina jedan je pisac Biblije rekao - Jer svaki dom treba neko da načini; a ko je sve stvorio ono je Bog. - To nalazimo u Jevrejima 3:4. Zamisli kakvu spoznaju mora imati Tvorac koji je sve stvorio! Biblija kaže da Bog prebraja i imenuje sve zvijezde. Kako je to zapanjujuće, jer samo u našoj galaksiji, kako pokazuju saznanja naučnika, postoje stotine milijardi galaksija! To imamo u Psalmu 147:4. Bog i o nama sve zna, prema tome, zar bi iko drugi mogao ponuditi bolje odgovore na važna životna pitanja? To imamo i u Mateju 10:30.«

U tom momentu iz Adema pođoše da izlaze neki glasovi ali je on stisnuvši zube zabranjivao im da izađu. Mladić to primjeti pa reče:

»Slobodno reci šta misliš«

Adem ga pogleda upitno pa reče:

»Vjerujem dakle postojim. Obzirom da Bog sve zna i stvara možda je i stvorio mene ovakvoga kakav jesam.«

»Iz tih razloga Bog je poslao nas da nađeš pravi put.« - dodade mladić.

»Može li se to i drukčije tumačiti. Možda me dovodi u iskušenje da provjeri koliko sam čvrst u svojoj vjeri.« nadoveza se Adem.

Kao da nije čuo ovu konstataciju mladić nastavi:

»Zamisli dva čovjeka kako popravljaju auto. Jedan baca ključ a drugi mirno otklanja kvar. Ne bi trebalo mnogo da pogodiš koji od njih ima tvorničko uputstvo za upotrebu. Zar se ne čini razumnim da će i Bog pružiti upute koje nas trebaju voditi kroz život. Biblija za sebe tvrdi da je ona baš to - Stvoriteljeva knjiga uputstva i vodstva, kojoj je svrha pružiti spoznaju o Bogu. - To imamo u 2. Timotiju 3:16

Ako je tvrdnja Biblije istinita, zamisli kakvu dragocjenu spoznaju sadrži ta knjiga! U pričama Šalamunovim 2:15 (NW) Biblija nas potiče da tražimo mudrost, da kopamo u potrazi za njom, baš kao što bismo kopali za skrivenim blagom - ne u tlu ljudskog razmišljanja, nego u Božjoj vlastitoj Riječi. Budemo li tragali u njoj - pronaći ćemo samu spoznaju Boga - Budući da Bog razumije naša ograničenja i potrebe, pruža nam pouku koja će nam pomoći da vodimo miran i sretan život.«

Iz Adema najednom prozbori neki glas:

»Nemaš li to namjeru da mi kažeš da je jedini pravi put do spoznaje putem Biblije i to baš onako kako je vi tumačite?«

»Upravo tako.« - reče mladić i nastavi - »Ljudi se ubijaju i svađaju zbog različitih vjera. Hitler je bio kršćanin i ubijao kršćane. Šta misliš kada bi na svijetu bila samo jedna religija?«

»Ne misliš valjda da svi ljudi trebaju imati samo jednu religiju. Samo jedno mišljenje. Ne liči li to malo na fašistoidnost.« - skoro nerovozno reče Adem, te smireno nastavivši - »Moja religija priznaje sve religije i svakome pravo na slobodan izbor vjere. Šta misliš kada bi svi muškarci na svijetu voljeli samo jednu ženu a sve žene samo jednog muškarca. Onda bi se muškarci tukli za tu ženu a žene za tog muškarca. Mislim da je Bog stvorio raznolikost, kao jedno od svojih osnovnih svojstava. Stoga u svetim knjigama ima dubokih misli sa njihovom višeznačajnošću a svođenje te višeznačajnosti na jednoznačajnost je kao očerupati pticu koja ima lijepo perje i prikazivati njeno tijelo kao ljepotu. Ja sam imao jedan susret sa sljedbenicom tvoje religije.

Susreo sam jednu crnoku, dugokosu, vitku djevojku, kao da je vajar radio za izbor ljepotice. Prišao sam joj i pored upozorenja drugih da to ne činim jer će me iz religijskih razloga odbiti. Tako se i desilo. U tom momentu sam narcisoidno pomislio koliko ta žena gubi. Možda je uz mene mogla doživjeti sreću. Onda me je pak nešto drugo

odvelo u razmišljanje. Može li se razdvojiti duhovna i tjelesna ljepota? Ljubav između muškarca je stvar emocija a ne religije. Ne određuje se unaprijed ko će šta voljeti, niti je to Bogom dato da se vole ljudi samo u okviru jedne skupine. Čak mislim suprotno, da se propovjeda da se množimo i širimo sa drugima«

Adem je sve uznemirenije pričao:

»Vi dobro znate da sam ja Bošnjak ili bolje rečeno osoba koja njeguje baštinu svojih predaka a to je islam. Isto tako znate ili pak nećete da znate da smo mnogi nastradali samo za to što smo druge vjere. Pri tome nije bilo ni bitno koje si vjere nego samo kako se zoveš. Neki su promijenili vjeru i ime samo da bi sačuvali glavu, imanje ili napravili karijeru i zaradili nešto para. Dali su dušu đavolu da bi očuvali tijelo. Saglasili su se sa jednouljem. E, vidite. Ja ni po koju cijenu nisam htio to prihvatiti, nego sam potvrdio stav moje vjere da u vjeri nema prisile.

Vi mi sada nudite jednoulje. Vaš stav o ratovima i religiji izostavlja činjenicu da je ideologizacija religije dovela do ratova i istinski vjernici su postajali sredsvo religijske i političke elite. Elite su se bogatile a vjernici siromašili.«

»Ne moraš biti uzrujan.« - reče mladić - »To što se tiče te djevojke to je normalno. Mi smo mišljenja da ista vjera doprinosi stabilnosti porodice. I kod nas ima slučajeva da se udaju za drugu vjeru ali to su neuspjeli brakovi.«

»Ja sam ovdje spomenuo djevojku u smislu zasljepljenosti sjajem kojim sjaji neki novčić i nama se čini da je zlatni. Ali, kada odemo kod zlatara vidimo da to nije zlato i da nema nikakvu vrijednost osim što lijepo sjaji. I ta djevojka za mene nema nikakvu vrijednost.« - skoro sasvim visokim tonom reče Adem.

Pokušavajući da normalizuje situaciju mladić nastavi:

»Ja i moja supruga smo u našoj religiji i svaki vikend idemo i propovjedamo našu religiju. Naš brak je harmoničan i nemamo problema jer vjerujemo jedno drugom i ista su nam interesovanja. Naš brak je sretan. Mi smo pravi vjernici.«

Dok je slušao sagovornika Adem je pokušao da se sjeti ko je rekao da je religija štaka za lošu državu, ⁴ po tome i za loš brak, a onda reče:

»Upotrebio si pojam vjerujemo u smislu da imate povjerenje jedno u drugo. Znači da nisi siguran? Odgovori mi na to pa ću te još nešto pitati.« - reče Adem.

»Pa ja nisam siguran i niko ne može biti siguran ali mi moja religija pomaže da odagnam tu sumnju. U našoj religiji se ni pod kojim uslovima ne dozvoljava preljuba.

Ja sam siguran u svojoj religiji i zato istrajavam i obavljam ovaj posao.«

»Znači u tebi postoji sumnja, a ona je kamen temeljac istine. Ako samo kažeš da vjeruješ, ne saznajući i propitujući nikada nećeš doći do istine. U stvari ti izgleda i nemaš želje da dođeš do istine. Ti se nje možda i plašiš. Ne posumnjaš li možda u sreću u braku i ne pitaš li se ponekada da li si stvarno srećan ili to kao papagaj ponavljaš svaki puta kada ti to neko pomene. Znaš li da li je ova tvoja kolegica ili sestra, kako je ti nazivaš, sretna.«

»Mislim da je sretna u našoj vjeri.« - dodade mladić.

»Opet upotrebljavaš pojam koji izražava nesigurnost *mislim* a želiš reći da si siguran da su ljudi sretni u tvojoj vjeri. Uzimaš pravo da prosuđuješ i prodireš u nešto što je Božije. Nije li grijeh preuzimati Božija prava.«

Dok je to izgovarao Adem je gledao u djevojku koja je klimajući glavom odobravalala ono šta on govori. To mu dade snage da nastavi izlaganje svoje teze pa reče:

»Ja sam agnostik ili još preciznije Bošnjak ateista. Volim da si razjasnim pojmove. Za mene ljubav između muškarca i žene zasniva se na nečemu što nema veze ni sa vjerom ni sa nacijom. To je osobna vjera. Kada ste ulazili na vrata rekoste da nudite vašu religiju kao povratak *pravom* Bogu. Sama izjava pravom Bogu sadrži u sebi tvrdnju da postoji nepravi Bog. Po tvom mišljenju druge religije nude nepravog Boga. Ne želim da apriori prihvatim tvoju tvrdnju ni kao tačnu niti kao netačnu ali da bi došli do istine moramo upotrijebiti ono čime je Bog obdario čovjeka a to je promišljanje... Na putu do istine, polazim od toga da nju ne posjedujemo ni ja ni ti. Nego istina posjeduje nas. Nama je Bog dao put da dođemo do istine a to je promatranje i promišljanje. To je ono čime je Bog obdario jedino čovjeka i time ga učinio drugačijim od ostalih bića. Na tom putu je prva

stepenica sumnja koja ti pomaže da provjeriš nešto. Ti želiš da ja prihvatim tvoju religiju stoga trebaš odagnati moje sumnje...«

Iz Adema je nešto govorilo dok je on tonuo u neki svoj svijet. Fizički je samo bio prisutan sa njima i mahinalno nešto pričao dok su mu kroz glavu prolijetale slike poznanika koji je izvršio samoubistvo zbog toga što nije mogao podnijeti vjersku fanatičnost svojih roditelja i njihovo uvlačenje njega u to. Bio je prvo čovjek, a onda nacionalno i vjersko biće. Drugi prijatelj je iz istih razloga, kada je obukao uniformu, te nasilno bio razdvojen od svojih prijatelja, fizički se izobličio da mu je i kosa opala, te ga je majka jedno jutro odvela iz grada. Adem nikada više nije čuo za njega.

Kada se ponovo vratio u stvarnost čuo je glas:

"Možemo li se pomoliti?"

Adem se trgnu i vidje da sa gostima sjedi za stolom. Zbunjen je bio jer ni sam nije znao kako se našao na tom mjestu, kada je servirao ručak i ostalo. Svjestan je bio da je to mehanički radio, ali se brzo snašao i odgovorio mladiću:

»Zašto ne. Poštujući svoje običaje vi ne skrnavite moju kuću, nego naprotiv činiti moju kuću ljepšom i vrijednijom«

»Mi to obično radimo u sebi, ako smo negdje gdje ne bi da remetimo nečije običaje. Ako dozvoljavaš sada bi smo naglas. Kod nas je običaj da muškarac govori molitvu naglas.«

»Vrlo rado bih da je čujem. Poslije ću i ja svoju pa jednu od te dvije će Bog vjerovatno uslišiti, ili pak obe.« - reče Adem.

Mladić u molitvi izreče neke riječi zahvalnosti za hranu koju im je Bog dao, a zatim Adem prouči Bismillu pa jednu suru.

Poslije ručka popiše kahvu. Dok su pili kahvu Adem upita.

»Čuo sam da svojim sljedbenicima ne dozvoljavate da prime krv od drugih. Neko mi reče da je jedan vaš sljedbenik podlegao zbog toga što njegov roditelj nije dozvolio da primi krv...«

»Istina je.« - odgovori gost nastavivši - »Želiš da prigovoriš da je roditelj svoje dijete poslao u smrt. Ne upitaš li se možda da i vi svoju djecu šaljete u smrt ne pitajući ih za to. Vi ih šaljete u rat, gdje će svoj život dati za vašu ideju. A zašto onda zamjerate našim roditeljima kada daju svoju djecu za svoju ideju. Da ti navedem jedan primer, koji mi je ispričao jedan tvoj zemljak. On je Bošnjak musliman

i tražio je posao. Želio je da radi sa djecom i njihovom oslobađanju od ratnih trauma.

Otišao je na jedan razgovor u jedan institut. Prilikom razgovora su ga pitali da li bi radio sa djecom čiji su roditelji bili u ratu na suprotnoj strani. On je odgovorio pozitivno i da su za njega djeca - djeca. Onda su mu rekli da je pitanje da li bi djeca radila sa njim, obzirom da je Bošnjak musliman, a pitanje je da li bi dozvolili roditelji.

Iz tog slučaja vidiš da je i u ovih ovdje veoma bitno šta će misliti roditelji jer i oni razmišljaju za djecu. Kada to rade ovi ovdje onda to nije problematično, ali ako mi to mislimo onda je problematično. Razmisli malo i o tome kako se to realizuje u praksi. Ti razmisli a mi sada moramo ići.«

Dok su gosti se dizali i odlazili Adem reče:

»Djeca su budućnost koja ne odlučuje o budućnosti. Bog je prvo stvorio čovjeka, onda i vjeru u Njega i naciju... ili je možda obratno. Možda je vjera stvorila Boga ili čovjekov san o beskonačnosti ili... ili...

Ali Faruk Biser

OTETA

PROŠLOST

(svjetlost tame ili tama svjetlosti)

ŽIVLJENJE UMRLIH

Smrt samo koristi živima...

...Plać heroja nije kao plać ostalih. Iz njega zrači neka snaga, snaga dubokog bola sa osmjehom preko lica... ...Promjena je ono što određuje svijet oko nas a vrijeme je njen vojnik.

»Gdje si? Pokaži se. Šta to radiš od mene...? Gdje si me to odveo kada su gosti sjedjeli...? Reci nešto!« - vikao je Adem šetajući po sobi.

Niskofrekventni glasovi punili su njegovu glavu i vrlo smireno mu govorili:

»Provjeri da li sam te ja odveo ili si sam odlutao dok sam ja ostao sa gostima. Ja sam pričao sa njima o svom iskustvu. Kada su mi rekli da ne vole oružje pitao sam ih kako čovjek da se odbrani kada je napadnut. Objašnjavao sam im da ti nisi nikoga napao, da su jednostavno došli sa oružjem i opljačkali ti sve. Ti si prinuđen bio da se braniš, ali se nisi branio. Još o nekim stvarima sam im pričao samo da ne primjete tvoju odsutnot.

Znao sam da si tada živio sa umrlim. Ti dobro znaš da živ čovjek može biti mrtav a mrtav živ. Ti sada samo razmišljaš o mrtvima koji, žive. Problem je što svakodnevno susrećeš mrtve koji su živi. Oni samo jedu, piju i održavaju svoje fizičko prisustvo na ovom dunjaluku. Njihova najveća zabluda je što misle da žive. Šetajući nisi ni primjetio da si uzeo sa police knjigu koju držiš u ruci. Želja ti je da se družiš sa nekim. Pa druži se čitajući tu knjigu. Druži se... Druži...« govorio je glas polako nestajući.

Adem je sjeo u fotelju i počeo da čita knjigu. Prvo je pogledao naslov. Knjiga se zvala *Pohvala ludosti*.

Prelazeći pogledom preko knjige osjećao je da oživljava Erazma Rotterdamskog i da se vraća više od četiri stotine pedeset godina u nazad. Otvorio je knjigu negdje bliže početku nego sredini i počeo da čita:

Mora se priznati da je rat žetva izvora najslavnijih dela. Može li biti veće ludosti nego da se iz ne znam kakvih razloga preduzima ona vrsta borbe koja i jednoj i drugoj strani donosi više zla nego dobra? A

o onima koji su pali u boju nema nikakva spomena kao ni o Megaranim! Sem toga, kada su već obe vojske uređene i stanu jedna prema drugoj i kada se zaore potmulji glasovi rogova, šta tada, molim vas, vrijede svi oni mudraci koji su iscrpljeni od mozganja i koji zbog svoje razvodnjene i rashlađene krvi jedva dašću ? Za rat je potrebno mnogo društvenih i snažnih ljudi koji imaju vrlo mnogo smjelosti i što manje pameti; sem ako neki ne vole Demostena kao vojnika koji je, držeći se Arhilohova savjeta, uhvatio maglu čim je ugledao neprijatelja. Bio je isto tako loš ratnik kao što je bio izvrstan govornik.

Adem diže pogled sa knjige te zureći u zid. Ponavljao je u sebi:

"Vojske uređene i stanu jedna prema drugoj. O onima koji su pali nema nikakva pomena. Borba koja i jednoj i drugog strani nanosi više zla nego dobra... Bio je isto tako loš ratnik kao što je bio izvrstan govornik..."

Pred očima su mu se javljale slike ratnika, vojskovođa koji su u prvim borbenim redovima i koji stoje ispred svoje vojske. A onda najednom granate i topla luksuzno opremljena soba u kojoj vojskovođe šaraju nešto po kartama. Onda leševi ratnika iz njegovog i prošlog vremena. Tijela samo probodena i tijela granatama raznešena i raskomadana. Onda opet pomisao na prijatelje kojih se sjetio kada je odlutao. Aco, Dragan i ini Srbi i drugi narodi u koje kleronacionalistički sistem kroz ubijanje individualnosti i nametanje kolektiviteta duhovno i fizički ubija. »Oni nisu bili ratnici na bojnopolju ali su žrtve rata.« - reče sam sebi, te, kao da se nešto razbistri u njegovoj glavi pa ponovo tiho reče - »Ne, oni su bili ratnici na najtežem bojnopolju.«

Jedan je izvršio samoubistvo na samom početku rata naslućujući šta će se desiti, lako ga Adem nije vidio mrtvog pred očima mu se javljala slika glave kroz koju je iz neposredne blizine ispaljen samoubilački metak. A drugi. Drugi je sav izobličen, kada je rat već uveliko bjesnio, odveden negdje. Adema je sada mučilo da o njima nema pomena. Ponovo je skrenuo pogled na knjigu kako bi ispred očiju izbrisao slike. Nastavio je da čita:

Ali, u ratu, prigovaraju mi, razum igra vrlo značajnu ulogu. Priznajem da ga ima u vojskovođa, ali je taj razum vojnički, nije filozofski. Složimo li se sa tim onda slavna djela mogu činiti paraziti,

svodnici, razbojnici, ubice, seljaci, glupači, varalice i ostali društveni ološ, ali ne filozofi koji kaplju nad knjigama do neko doba noći...

Adem opet podiže pogled sa knjige i zamišljeno izusti kinesku poslovicu: *Kada se zastava razvije sva pamet je u trubi.*

Sklopi knjigu, ustade i poče da seta. Razmišljao je o razlici odbrambenog i napadačkog rata. Kada se brane, podvige čine obični ljudi, filozofi, umjetnici, vojskovođe koji daju svoje tijelo i dušu duhu humanuma. Duša je njihovo privatno vlasništvo, ali duh, duh humanuma kao opštečovječansko dobro hrani se njihovom dušom i tijelom. U osvajačkim, pljačkaškim ratovima su ljudi bez duha. Takvim ratovima su skloni razbojnici, ubice, pljačkaši. Nijma su određene nacionalističke ideologije sredstvo zadovoljenja njihove duhovne bijede. Ko se nađe među njima i fizički i duhovno propada. Tu zastade i poče da viče:

»Opet me navlačiš da se sjećam i pričam o ratu! Šta to radiš od mene...! Gdje si...! Otkuda ti to pravo...«

Otišao je istuširati se. Sjećao se kako mu je to bila nekada velika želja. Nije mogao vjerovati da će doživjeti da se tušira. U ratu su i sitne stvari velike želje.

Poslije je legao u krevet. Pokušao je da zaspi ali mu to nije polazilo za rukom.

»Izaći.« - pomislio je i počeo da govori sam sa sobom:

»Izaći bilo gdje. Izaći iz zatvorenog prostora. To je ono što me asocira na savremeni fašizam. Oni te drže u kući da iščekuješ smrt. Te metode su gnusne. Otići. Moram otići. Gdje otići u ovom svijetu slobode... Otići do prijatelja. Prijatelja umjetnika. On mu reče da je ovdje nov. Da vidi samo odijela i fasade zgrade, da će vremenom neke stvari saznati... O Draganu, Aci, okupaciji i naci-fašizmu koji uništava svoj narod znao ranije ali... ali... Draganovo samoubistvo i Acino fizičko izopačenje...« Sjećanja su navirala i miješala sadašnjost i prošlost. U svakoj slici prošlosti on je vidio sadašnjost a u svakom momentu sadašnjosti čitao je prošlost. Osjećao je pritisak u sebi a sjećanja su navirala.

U glavi se pojavila slika ratne sjedeljke, kada je bio borac na liniji Armije BiH. Hastal pun meze i pića kao u najmirnija vremena. Jedan borac priča o ratnim podvizima. Adem ga čudno gleda i razmišlja kakav smisao može biti u ubijanju. Pita se zar je podvig ubiti. Do

njega sjedi jedan devetnaestogodišnjak. Pjevaju a zatim opet pričaju. Ademu govore kako je taj devetnaestogodišnjak izviđač i diverzant. Opisuju mu njegove akcije dok dječak se i ne obazire na to. Najednom dječak počinje da plače. Adem upita šta mu je, a on reče da želi da vidi svoju sestru i majku koje su u Njemačkoj. Adem ga zagrlji i osjeti jecaj heroja.

Tada shvati da plač heroja nije kao plač ostalih. Iz njega zrači neka snaga, snaga dubokog bola sa osmijehom preko lica. Za Adema, on je bio heroj o kome niko neće ništa znati izuzev njegovih bližnjih. O njemu nikada niko ništa neće napisati i zabilježiti. A o onome što priča o ubijanju, on je već heroj koji... O njemu će mnogi znati i diviti se njegovom ubilačkom instinktu.

Slike su polako blijedile i Adem se ponovo vraćao u sobu gdje ga je ubijalo nedešavanje. Sve mu je jasnije bivalo da bez obzira na vrstu rata u njemu priliku za dokazivanje nalaze, svodnici, razbojnici i ostali ološ. To je vrijeme gdje prestaje razum i što više ljude drži u tom stanju vladaju oni... Zatim se zamislio na dvije riječi: *to vrijeme*. Razmišljao je o vremenu. Šta je vrijeme? Počeo je da priča kao da nekome šapće:

»Vrijeme je gospodar svega. Da... da vrijeme je gospodar...??? Ili pak ne...? *Promjena je ono što određuje svijet oko nas a vrijeme je njen vojnik*??? Da. Promjena je obilježje svega a vrijeme je vojnik koji realizuje to. Sa kim se bori taj vojnik? On se bori sa nepromjenom. Sa statičnošću. Ili je pak to malo drugačije. Vrijeme nije vojnik, ono je ono kroz šta se otkriva vječno. Kakvo je to *to vrijeme*? Da li je ono prošlo, sadašnje ili buduće. *To vrijeme* je vrijeme koje ni nije *ono*. *Ono vrijeme* je ono što je prošlo ili ono što će doći. Ono vrijeme sigurno nije sadašnje vrijeme. Ali, to vrijeme može biti to što je prošlo, to što će biti ili to što je sada. Šta je to što karakteriše sva ta vremena. Luđaci i mudraci. Ustao je našao knjigu i počeo da čita:

Jer što luđak nosi u srcu, to mu se čita na licu i čuje u govoru. Mudraci imaju dva jezika (...) jednim govore istinu, drugim ono što misle da odgovara vremenu i prilikama. Kadri su da crno pretvore u bijelo, da duvaju iz istih usta i toplo i hladno...

Zatvorio je knjigu, pogledao u plafon upitavši se da li je on mudrac ili luđak. Šta je to što se sa njim dešava. Dok mu se to motalo po glavi kao da je čuo neke glasove koji mu govore da ga luda želi

ponovo uzeti sebi baš u momentu kada je imao sve šanse da postane mudrac.

Iz zatvorene knjige ispade neotvorena koverta. On otvori kovertu i poče da čita: Umro je Duško. Umro je kao najveći prosijak. Isjerali su ga sa posla jer se nije mirio sa njihovom politikom. Sjećaš se kako nam je pomagao i dolazio kada nismo smjeli izlaziti iz stanova... Njegova djevojka je protjerana jer je bila muslimanka... Sjećaš se kao je to bila velika ljubav...«

Adema je počelo nešto da guši. Nije mogao dalje da čita. Osjetio je potrebu da izađe. Obukao se i izašao u vedru noć.

Ali Faruk Biser

OTETA

PROŠLOST

(svjetlost tame ili tama svjetlosti)

NOĆ KAO SVJEDOK

...Sutra nema bez danas, a danas nema bez juče... ako ne pomogneš prijateljima onda pomažeš neprijateljima. Ako ne činiš ništa i ostaneš pasivan opet pomažeš neprijateljima... rat je kaos i poremećaj sistema vrijednosti...

Prolazio je kroz noć ulicama naselja. Prolaznici koje je sretao nisu ga ni primjećivali kao što ni on u prolazu nije osjećao njihove unutarnje borbe, lako na momenat na istom mjestu, prolaznici okupirani sobom on sa svojim preokupacijama, svakoga prolaznika bi vidio kao mašinu, robota, koji je isprogramiran da samo po nalogu nekoga nešto radi. Iz tih razloga se osjećao prijatno jer je volio više da je rob nego robot. Gledao je prolaznike kao mašine koje je savremena tehnologija napravila od ljudi i stoga se osjećao prijatno kao rob.

»Rob ili robot.« - kliznulo mu je niz usne. On je uplašeno šutio, a poznati glas mu dodade:

»Samo nastavi. Slobodno pričaj i razmišljaj. Ropstvo ima svoje prednosti. Obzirom da je to ljudsko stanje ono daje mogućnost i promjene tog stanja. Od Ace su napravili mašinu ali njegov robovski organizam nije to podnio. Sjeti se!«

»Pusti me. Znaš da sam umoran i od rata i od smrti i od ubijanja. Ne želim da budem ni Don Kihot ni James Dean niti bilo ko drugi. Tražiš da se sjećam rata a ja sam došao ovdje da se odmorim od smrti.« - derao se Adem.

»Smrt je uvijek tu. Samo ovisi o tebi koliko joj dozvoliš da ovlada tobom. Priča o ratu je priča o životu i smrti, priča o smislu i besmislu, priča o konačnosti i beskonačnosti. Spoznaja ratnika je spoznaja koju pročitаш u epu o Gilgamešu ili u nekom drugom epu. Ti tu spoznaju imaš. Imaš je sa svih strana. Veliki čovjek Gandi je govorio: *Ja vodim tri borbe: protiv Engleza, protiv Indijaca i protiv sebe.* Prve dvije on ne bi dobio bez ove treće. Ti sada vodiš borbu sa samim sobom. Ne radi sebe lično.« skoro umiljatim tonom govorio mu je poznati glas.

»Ali ja nisam Gandi. Ja sam običan smrtnik koji sve to doživljava kao normalan čovjek. Stoga me pusti.« Poslije ovih riječi Adem malo zastade. U glavi mu kao ukopane ostadoše riječi »običan smrtnik«. Razmišljao je o tome ako ne pomogne prijateljima onda pomaže neprijateljima. Ako ne čini ništa i ostane pasivan opet pomaže neprijateljima. Tada je shvatio da mora nešto učiniti pa reče:

»Dobro. Pobijedio si. Ja tražim samo svjedoka da to ne činim radi sebe nego radi tebe. To činim pod tvojom presijom a ne iz nekih svojih interesa. Nađi svjedoka.«

Samo što je to izgovorio neki novi glas se prostre kroz noć:

»Ja sam ti svjedok.«

»Ko si ti?« - upita Adem.

»Noć.« - odgovori glas.

»Kako da ti vjerujem?« - upita Adem

»Ja sve znam. U ratu i u miru ja jedem ljude. Kod mene nema izbora i ti nemaš drugog svjedoka. Zato mi moraš vjerovati.« - poslije toga glas utihnu.

Adem osta sam. Osjetio je potrebu da mu se javi život. Stoga reče:

»Sada želim da pričam sa tobom. Javi se i daj mi do znanja da si tu.«

Adem je očekivao odgovor ali je noću vladala samo tišina. Počeo je da viče: "Haj! Halo! Javi se!" - ali odgovora nije bilo. Noći je samo odjekivao eho njegovog glasa. Shvatio je da je sam i da mora početi misliti na sebe. Osjetio je žeđ. Htio je negdje popiti sok ali zatvorenost, zaključana vrata, vladali su gradom dok se spremala zora da ovlada noću. U mislima poručio da mu daju biljni sok što rastjeruje žalos. Baš onaj koji pominje Erazmo Rotterdamski u *Pohvali ludosti* i Edgar Alan Poe u svojoj pjesmi *Gavran*.

Tada shvati da je neke stvari lakše pominjati nego opisati. Pokuša da rastjera misli i da se psihički spremi za sutrašnji posao. Njegov posao čistača ga je psihički zamario a fizički odmarao iako je bio fizički naporan. Život je ulazio u njega i ovladavao njime. Shvatio je da sutra nema bez danas a danas nema bez juče. Da, kao juče da se desilo, u glavi su mu odzvanjale riječi Ace: »Mi ćemo biti šefovi. Vi ćete raditi najniže poslove. Mi imamo pravo da vas uništavamo.« Tada mu je Adem odgovorio: »Aco. Nacionalnost nije zanimanje. Kako ćete biti svi inženjeri, ljekari i šta ti ja znam. Hoće li to moći biti

neko drugi osim vas.« Aco je odgovorio: »Šefovi će biti Srbi a vi robovi.«

Pogledao je tada u Acu koji je prije nekoliko dana sasvim drugačije pričao. Činilo mu se kao da se sada to dešava. Dragan je nekoliko mjeseci prije toga govorio:

»Vi ne znate šta će se desiti. Ja to ne mogu podnijeti...«

Slike su mu letjele kroz glavu tako da nije ni bio svjestan kako je došao kući i gledao razbacane knjige i papire po stolu. Uzeo je jedan papir i pogledao šta na njemu piše. Čitao je:

»Kada su Hitleru rekli da uništavanje civilnog stanovništva nije u skladu sa Ženevskom konvencijom on je odgovorio: *Ko će nas to pitati kada pobjedimo.*

»Ni one sada skoro niko ne pita o tome. S njima se razgovara o nekim razmjenama teritorija....« razmišljao je Adem. U glavi mu se stvarao kaos. Hiljadu misli je naviralo i stvaralo još veći kaos. Pokušavao je da u tom haosu nađe red ali mu nije polazilo za rukom. Razmišljao je o tome da je rat kaos i poremećaj svih sistema vrijednosti. Njegova borba sa samim sobom, ili kako ga je on zvao rat sa samim sobom može se dobiti samo ponovnom uspostavom reda. Rat je razaranje a mir je gradnja i izgrađivanje. U tom haosu reda on je osjećao najavu reda haosa kao prvu stepenicu ka pobjedi. Vrijeme je već odavno bilo za spavanje a on nije ni pomišljao da legne. Želio je da ne izgubi ni jedan tren u toj borbi i trci. Znao je da će što prije zauzme položaj na bojištu imati bolju poziciju na ratištu. Ustao je, otišao do kompjutera i počeo da udara po tastaturi. Pisao je: »Gorčinu izgubljenog doma svako na svoj način osjeća. Nekome je taj okus gorak, tako gorak da svaki dan suze povraća. Drugi je pak i zaboravio kakav okus to ima, treći se trudi da jede slatko i ubije tu gorčinu a ova voćka, voćka izgubljene prošlosti, voćka tvoga djetinjstva, ona i kisi i sladi i ima glas komšijskog psa koji zavija sa lanca dok djeca se penju na nju i trgaju je... Ta voćka je poznata mnogima. U komšijskom vrtu bilo je mnogo voćaka a ova je posebna.

Komšije u njegovoj kući više nema a i voćke su izgubile svoju ljepotu. Kada je zaratilo komšija je ostao čuvati svoju kuću a onda je došla nakaza u ljudskom obliku i predstavila se kao srpski borac. Jednim pokretom noža oslobodila je komšiju ovozemaljskih muka i brige oko čuvanja kuće. Pričalo se da ga je stari zamolio da pazi

voćke, a naročito jednu mladicu koju je skoro zasadio. Stari ga je molio baš u momentu kada je preko njegovog vrata klizio nož »junačine«. Poslije obavljenog posla novi stanar je iskopao tu voćku i bacio je, misleći da je stari nešto sakrio ispod voćke. Ali, »junačina« ništa nije našao. Kada se sutra probudio ponovo je izrasla nova voćka. Novi stanar je ponovo posjekao voćku i izložio je u peć. Prekosutra je ponovo voćka narasla. On ju je ponovo isjekao i čitavu noć stražario. Pred zoru ga je uhvatio san i kada se probudio našao se u položaju kako je obgrlio novu mladicu. Kažu da se poslije toga iselio i da oko te voćke niču nove mladice...«

Adem je gledao u to što je napisao. Lakat je stavio na sto gdje se nalazio kompjuter, u šake naslonio glavu i sklopio oči da se malo odmori kako bi sredio misli. U tom položaju ga je uhvatio san.

Ali Faruk Biser

OTETA

PROŠLOST

(svjetlost tame ili tama svjetlosti)

MISLI POZITIVNO

...Istoriju pravi agresivni duh. Mržnju je osjećao kao bolest koja uvlači hladnoću u njegovo tijelo. Mislio je da nema pravo na to bez obzira na sve što mu se desilo, ali da ima pravo na istinu i satisfakciju da mu se neko izvine za ono sve što mu se desilo. Istorija se pravi po dobru i zlu.

Danas...

Umor ga je obgrlio dok je držao džoger u ruci i povlačio ga preko poda kancelarije. Svako jutro, kada bi dolazio na posao u pet sati i trideset minuta, prvo bi na zidu jedne kancelarije pročitao naslov *Misli pozitivno*. To mu je ulivalo nadu da će se jednoga dana stvari promijeniti i on se vratiti u stanje prije nego se sve to desilo. Danas ga je umor savladavao i on je osjećao potrebu da obgrli rukom na tren vrh džogera i nasloni glavu. Samo što je to učinio odluta sjećanjima u drugi svijet.

Sjećao se kako je dolazio na posao i prvo popio kahvu prelistavajući novine. Zatim bi obično uzeo još jednu kahvu i počeo nazivati poslovne partnere i prijatelje i dogovarati poslove. Oko deset sati sa njima bi otišao na doručak u neki restoran. Uobičavao je, kada bi mu dolazili novi poslovni partneri, da u jednom autu ih dočeka a drugim isprati kako bi im pokazao veličinu firme. Naveče bi došao kući, nešto pročitao za svoju dušu i odlazio u svijet poezije daleko od materijalnih dobara. Te su mu slike letjele ispred očiju dok se džoger na koji je bio naslonjen glavom, izmače i Adem samo što ne pade. On otrese glavom i nastavi da čisti. Dok je čistio čuo je neki glas koji mu iz njegovog tijela, govori. »Samo nastavi. Taj džoger je tvoj život. Samo nastavi da sanjaš i da se sjećaš.

Samo nastavi i počni da živiš. Tvoja se budućnost zasniva na tvojoj prošlosti.«

Adema je obuzelo neko prijatno osjećanje i kao da pleše sa nekom damom šetao je sa džogerom. Mislila je lutao po plesnim večerima, ili kako su oni to u djetinjstvu zvali igrankama, zatim po diskaćima, akšamlucima, sijelima i svim onim zabavama koje su ples života

dovodile do harmoničnog sklada njegove tradicije i bitisanja čovjeka na ovoj planeti koja se zove Zemlja.

»Du harglemt I kaste srppelen.« ⁵ - čuo je galamu. Okrenuo se u smjeru odakle je dolazio glas pogledao damu i rekao:

»Kan du prfve og si det pl en roligere mite arbeidstiden min er ikke slutt ennl.« ⁶

Dama ga pogleda i to je izgleda iritira te nastavi da galami. Vikala je a Adem je u tom nerazumljivom jeziku čuo samo da nešto spominje šefa. Kada je malo stihnula sa galamom Adem reče:

»Min sjef er pl ferie. Nlr han kommertilbake skal jeg si opp denne jobben. Er det greit.« ⁷

Dama ga pogleda i ode, a on nastavi da čisti. Pred kraj posla uze veliku crnu kesu u koju je istresao smeće iz malih korpi koje su stojale pored stolova. Dok je radio borio se da mu suze ne kliznu niz lice. Kada je završio posao ostavio je radni pribor u malu ostavu veličine metar sa metar. Zadržao se na trenutak u tom skućenom prostoru nabacanom priborom i materijalom za čišćenje, naslonio na zid i počeo da plače. Lagano je jecao dok su mu suze kao rijeka klizile niz obraze. Postepeno je leđima klizio niz zid i tako došao u čučajući položaj. Stavio je ruke ne lice i u njih lagano ispuštao jecaje. Najednom mu se prostorija učini tako prijatnom kao neki zamak u kome princ iz bajke čeka svoju princezu. Lutao je pogledom po krpama, usisivačima, vrećicama za usisivače, deterdžentu za pod i suđe i najednom mu se sve to učini nekako lijepim i prijatnim. Sve više je taj kutak i osjećao kao svoj, kao mjesto gdje on sakriva svoje male slatke tajne.

Dok je, da i sam ne zna u šta buljio, pred očima mu se pojavi Dragan. Sjećanja su lagano izvirala iz njega i on se našao u parku na klupi. Pored njega je sjedio Dragan i pokušavao mu nešto reći:

»Ja ne mogu da nađem izlaz. To je kao labirint. Moraš bježati odavde. A i bjekstvo nije rješenje. Oni koji imaju snage moraju se sukobiti sa tim. Ja to ne mogu da izdržim. Vi ne znate šta će se desiti. Ja to ne mogu podnijeti. Najviše što mogu da uradim je da ne učestvujem u tome. Moraš me shvatiti.«

»Dragane! Šta ti je!? Ništa te ne razumijem. Pokušaj se smiriti i objasniti mi o čemu se radi. Kako ti mogu pomoći?« - sjećao se Adem svojih izgovorenih riječi kao sada.

»Ja pokušavam pomoći tebi. Meni je za pomoć kasno. Znaš... U posljednje vrijeme se samo sjećam onih naših divnih vremena kada smo uživali u recitovanju... Govorili smo Jesenjina, Majakovskog, Lorcu, Preverta, Kiševića, Ljermontova... Ne mogu da se sjetim koje napisao onu pjesmu o onoj djevojsci koja se objesila. Da išla je nekako ovako:

Ej, zašto nisi bar porasla viša.
Bar viša za pola pedlja,
Jer kada si se o drvo kraj vrata
Objesila jednom u svitanja sijeda,
Između bosih nogu i blata
Bilo je razmaka samo - pola pedlja.

To mi se nešto stalno mota po glavi i ona, čini mi se, Ljermontova. Na ruskom otprilike ide ovako:

Iskučno i grusno
i njikamu ruku padat
munuti duševnoj njezgodu.
Želanija.
Što poljzno želat?
A vremena prahodjat.
Vsjo luščeje vremena. ⁸

U prevodu bi to bilo:

I pusto, i tužno,
i nikog da ruku ti dade
kada je duša raspeta...
Želje!... Ta našto zaludne želje i nade?
A ljeta bježe - najbolja ljeta! ⁹

Prijatelju moj, ne znam šta da ti kažem. Vrijeme je da uradi svako ono što misli da je najbolje. Gnušam se nad ovim što se dešava. Ovi impotentni samo onanišu sa svojom primitivnom kulturom. Za njih ništa nije vrijedno izuzev smrada, rakije i blatnjavih opanaka. Unakazili su kulturu i tradiciju mojih predaka.

Za moje pretke pokazivanje različitosti je bilo sredstvo upoznavanja sa drugim i nalaženje i njegovanje onoga što je zajedničko, po čemu smo slični. Za ove danas to je sredstvo za prekid komunikacije i uzvikivanje ratničkih poklika. Sve ono što je sveto, a sveto nema vrijed-

nosni par da je lijepo ili loše, ono je sveto i zato je iznad toga, sveto oni prvo bacaju u blato a zatim pričaju o njemu kao lijepom.

Samim time kada pričaju o njemu kao lijepom oni ubijaju u njemu ono sveto. Prijatelju, dugo će to trajati a ja ne znam kako ću to izdržati. Ja se stidim u ime njih. Oni su od junaštva, herojstva i čojstva učinili kukavičluk i mediokritetstvo... Pogledaj ovaj park. Oni hoće da kažu da smo mi ljudi bez savremene prošlosti. Hoće da nas vrate stotinama godina u nazad. Ali, ali... iz prošlosti oni uzimaju samo negativna iskustva. A u životu se ništa ne sastoji samo od lošega. Život čini i dobro i loše. I tu su oni majstori zla. Zlo prikazuju kao Dobro a Dobro prikazuju kao loše... Haos je to prijatelju. Istoriju pravi agresivni duh. Istorija se pravi po Dobru i Zlu a danas je vođe moga naroda počinju da prave po Zlu. Malo sam nervozan. Ne, u stvari, ja sam sada vrlo smiren... Ti si pored mene i samo me slušaš.«

»Čini mi se da...« - počeo Adem da kaže ali ga Dragan prekinu.

»U pravu su i tako jeste. Ja želim samo da me slušaš i ništa ne govoriš. Želim samo da kada ne bude mene, a ti ćeš vjerujem preživjeti sve ovo, želim samo da skupiš dva tri dječaka i ispričaš im o meni..«

Suze su se vidjele u Draganovim očima ali nisu izlazile. Dragan je nastavio da priča:

»Reci im da je postojao jedan tvoj prijatelj koji nije mogao biti ništa drugo nego tvoj prijatelj. Ja sada odoh!«

»Stani!« - viknuo je Adem ustavši i pokušavši da ga zaustavi.

Dragan se nije ni okrenuo ali je Adem gledajući, u njegova leđa osjetio da plače.

Poslije toga više nije sreo Dragana. Sutradan je čuo da je Dragan izvršio samoubistvo pištoljem a prekosutra je grad bio okupiran.

Adem se vratio u stvarnost brišući suze koje su natopile lice. Kroz glavu su mu prolazile riječi Dragana. »Vrijeme je da uradi svako ono što misli da je najbolje.« Razmišljao je o tome da radi ono što je najbolje. Shvatao je da je cilj rata bio da ga opljačkaju, da ga dovedu u stanje nužde i od njega rade šta hoće. Ta mu je sudbina suđena u ovom svijetu njihove demokratije. Ko mari sada za njega. Ko mari za sve Ademe u ovoj demokratiji.

Sjeti se kada je nekoliko puta zvao šeficu odjela za izbjeglice, da obavi sa njom razgovor u vezi sa svojom situacijom, ona ga je pitala je li on, i tada izgovorila jedno ime. Kada je on rekao da je Adem rekla je da ona nema vremena da razgovara sa njim. Nakon nekoliko dana čitao je lokalne novine i pročitao kako jedan aktivista najviše radi sa ekstremistima. Ponov je nazvao šeficu u nadi da će ga primiti ali je razgovor bio identičan.

»Jesi li ti....?«

»Nisam. Ja sam Adem.«

Uplašio se svojih razmišljanja. Pitao se da li je on to nacionalista. U tom momentu više mu ništa nije bilo jasno. Vidio je samo sebe kako čisti i kako neka ženska galami na njega. Mislio je da ode da se popiše u komunu. Da, pred vratima kancelarije šefice, ali je shvatio da ne treba trošiti vrijeme sa bezvrijednim ljudima.

On je Adem i ostaće Adem. I pored svega dostojanstven i odvažan. Obrisao je suze, malo se smiro i sačekao da crvenilo iz očiju nestane kako se ne bi vidjelo da je plakao. Obukao je odjelo i krenuo kući. Dok je išao prema autobusu mislio je samo na povratak kući i organizovanje, kod kuće udruženja u kome bi bili udruženi svi oni koji su izgnaničke dane proveli u ovoj zemlji i doživjeli lijepe trenutke i on koji je doživio poniženja. Smatrao je da njegova sudbina nije pravilo, nego izuzetak, te bi sa smijehom rekao da izuzetak potvrđuje pravilo. Onda se sam sebi zgadio. Osjećao je svoj idiotizam kako mu izbija iz unutrašnjosti i vlaži ga u obliku znoja. On mu je uvijek odvlačio misli ka lijepim stvarima i bacanju u zaborav svega onoga što je u njemu budilo mržnju.

Mržnju je osjećao kao bolest koja uvlači hladnoću u njegovo tijelo. Mislio je da nema pravo na to bez obzira na sve što mu se desilo, ali da ima pravo na istinu i satisfakciju da mu se neko izvini za ono sve što mu se desilo. Želio je da mu samo neko kaže izvini, to ćemo upamtiti i nećemo dozvoliti da se ikada to ponovi. Ali, nikoga nije bilo da to kaže. Niko za to nije osjećao potrebu nego su svi to prihvatili kao normalno.

Za njega je počelo bivati normalno da je čistač i da zbog toga ima unutarnji konflikt. Kroz glavu su mu prolazili paragrafi u zakonima ove zemlje, koju je izuzetno volio upravo zbog tih papirnatih

paragrafa, lijepe prirode i prijatelja koju je upoznao. U njemu su se upravo sukobljevale te dvije strane.

Želja ove države da njemu i njegovim sunarodnjacima pomogne i realnost koja ga je pritiskala. Znao je da su se mnogi snašli, možda baš iz tog razloga što su manje vremena proveli u ratu i imaju manje trauma, kao i zbog toga što su uspjeli iznijeti dio svog bogatstva. Ili pak možda zbog toga što su se vrlo rano distancirali od dešavanja i počeli brinuti o sebi. Vjerovatno su odmah našli privremeni mir u sebi koji im je pomogao da na drugi način prežive ovaj rat. Vjerovao je da mir nije vječan i da on uvijek dolazi poslije nemira. Pitao se kakav će izgledati nemir tih ljudi koji su za vrijeme rata bili mirni. To ga nije tješilo, a zanimalo ga samo u kontekstu iznalaženja njegovog vlastitog mira. Lutajući tako u mislima osjetio je na tijelu sunčeve zrake koje su ga vraćale u stvarnost.

Ali Faruk Biser

OTETA

PROŠLOST

(svjetlost tame ili tama svjetlosti)

AUTOBUS

...Baš zbog tog različitog radnog vremena osjećao se različitim od tih ljudi. Pitao se, da li su ti ljudi, koji sada spremaju svoj organizam za rad, ikada osjetili blaženstvo ova dva osjećaja koja su se upravo utapala u njegovom tijelu. Osjećaj umora i osjećaj milovanja jutarnjih zraka. -

Jutarnje sunce svojim zrakama prolazilo je kroz njegovu odjeću milujući ga po tijelu. Prijatan osjećaj razlijeva se po cijelom tijelu. Zbog sinoćnjeg nespavanja osjećao je umor, ali ne kao nešto što ne odgovara njegovom organizmu, nego naprotiv, kao nešto što ga dovodi u posebno stanje ekstaze. Ta dva osjećanja ulijevala su se u njegovo tijelo dok je stajao na stanici i posmatrao kako ljudi izlaze iz autobusa nastavljajući put prema poslu. On je čekao svoj autobus da poslije posla ode kući i malo odspava. Kada ljudi krenu sa posla on će ponovo na posao. Baš zbog tog različitog radnog vremena osjećao se različitim od tih ljudi. Pitao se da li ti ljudi, koji sada spremaju svoj organizam za rad, su ikada osjetili blaženstvo ova dva osjećaja koja su se upravo utapala u njegovom tijelu. Osjećaj umora, i osjećaj milovanja jutarnjih sunčevih zraka.

Ali, sunčeve zrake nisu grijale samo njega. Posmatrao je ženu koja drži dijete u naručju. Dijete najednom zaplaka a žena raskopča malo bluzu i izvadi dojku koju stavi djetetu u usta. Djete uze dojku ali nastavi da plače. Žena okrenu dijete na drugu stranu i stavi drugu dojku djetetu u usta. Dijete je zadovoljno nastavilo da doji.

Adem je razmišljao o ljudskoj sudbini. Tako malo, nekoliko mjeseci staro dijete ima mogućnost da bira. Majka ima dvije dojke a on jedna usta. Može da izabere lijevu ili desnu dojku. Međutim, izgleda da je dječija mogućnost izbora uslovljena majčinom ponudom.

Razmišljao je o svojoj mogućnosti izbora kada je došao autobus koji vozi u pravcu njegove kuće. Ušao je u njega. Čim je sjeo sklopio je oči i zaspao. Spavao je samo jedan minut jer na prvoj stanici ušao je njegov prijatelj, sjeo do njega i rekao:

»Spavaš. Ne možeš ti to izdržati.«

»To si ti.« - dodade bunovno Adem.

»Tačno. Ja i niko drugi... Nego, kada ćeš ti prestati da mi budeš konkurencija. Vidiš da samo što nisi izdahnuo. Nije to prijatelju za tebe. Praviš dvostruku grešku. Nipodaštavaš obrazovanje koje si stekao. To je tvoj problem. Međutim ima nešto što je moj problem. Stvaraš mi konkurenciju. Vještačku prijatelju. Na tržištu rada veća je ponuda od potražnje i mi radimo za manje pare. Ti si intelektuaklac. Ti to bolje znaš od mene. Zar ne?« - upita prijatelj.

»Ali ja sam u nuždi. Ja nemam drugog izbora. Ja se nisam doveo u ovo stanje. Drugi su me doveli i ja nemam izbora. Želim da živim kao čovjek a ne pas.« odgovori Adem.

»Ti lažeš sebe a pokušavaš mene. Ti si kukavica. Nemaš hrabrosti da se boriš sa njima. Pametan si. Ja ne znam te načine borbe ali sigurno ne bih radio to što ti radiš. Pokušaj nešto drugo. Ti imaš ideje. Pokušaj ih realizovati.«

»Ti dobro znaš da mi izbjeglice imamo svog saksbehandla. Ja ga zovem seksbehandl. Jer on je izgleda zadužen da nas seksa a ne da nam pomogne. Isto kao i ti mi kaže da imam ideje i da ih trebam realizovati. A onda me šalje od kancelarije do kancelarije. Tako me stalno voza. Ti dobro znaš da je ovo svijet novca. Sve što želiš da uradiš moraš da platiš. Ja sada nemam novaca. Znaš da su mi u ratu sve opljačkali. Prema tome moram zaraditi novac da bi realizovao nešto.« - odgovori Adem.

»Prošekt, prošekt, prošekt.« - zapjeva prijatelj i nastavi: »Napišeš im neki projektić, oni ti daju pare i ti to radiš.«

»Ha... ha...« - nasmija se Adem, zagrli prijatelja i reče:

»Ti si pravi predstavnik našeg naivnog naroda. Možda nam je ta naivnost i jedna vrsta neozbiljnog shvatanja situacije ma koliko ona bila teška i pomogla da preživimo ovaj rat. Ti reče da sam ti konkurencija. Meni su za to punudili ovdje socijalu, i doveli me u stanje nužde u kojoj moram tebi, a ne sebi ravnima da konkuršem. A to sa projektima je malo duža priča. To je samo folija za upakovavanje nekih ne baš tako lijepih stvari. A na zapadu omot prodaje sve.«

»Nije mi jasno šta misliš.« - upade prijatelj.

»Sada ću ti objasniti.« - nastavi Adem:

»Ti imaš ideju za neki projekat. Sasvim je normalno da u kratkom roku nisi ovladao jezikom u toj mjeri da si spreman na njihovom jeziku napraviti taj projektić. Normalno je da napišeš ideju na svom

jeziku i tražiš pomoć u opštini - odjel za izbjeglice. Kad odeš tamo tvoj saksbehandl, ili kako bi mi to preveli savjetnik ili tako nešto slično, je pravi tvoj seksbehandl. On kao da je zadužen da te seksa. On će dati da se ta ideja prevede a u međuvremenu će napisati u svoj notes, za izvještaj o radu, kako je obavio razgovor sa tobom. Kada ti to prevedu onda ćeš ti opet nekoliko puta razgovarati sa seksbehandlom. On neće ni pročitati to što si ti napisao nego će za svaki svoj razgovor sa tobom ispunjavati koliko je vremena potrošio i šta je razgovao sa tobom.

Kao birokrata on će imati ispisane tone papira kako radi a tebe će slati od kancelarije do kancelarije. Na kraju ćeš ti u svom jedu pomisliti da je problem jezika i zatražiti da razgovaraš sa njim putem prevodioca. Tada će ti reći da ti dovoljno znaš jezik i da prevodilac nije potreban. Tebi će to imponovati i ti ćeš mu reći da ti pomogne da nađeš posao.

Onda će on reći da ti baš ne znaš dovoljno jezik i da moraš ići na kurs. Od tvog projekta neće biti ništa a u međuvremenu u opštini će naći "pogodne ljude" za projekte i dati im materijalnu pomoć. Ako si lud ti ćeš nastaviti da ideš kod njih, ako si pametan iznaći ćeš mogućnost da pribaviš sredstva i realizuješ svoje ideje. U međuvremenu sredstva za projekte će dobiti oni koji su "sposobni" i "kvalifikovani". Za sposobnost i kvalifikaciju je vrlo bitno s kim spavaš, koga tucaš. Ako si u mješovitom braku, to ti je prednost. To je dokaz da si ti za višekulturu jer tucaš drugu kulturu. Oni su namjerno pobrkali lončiče.

Favorizacijom nekoga po bračnom, nacionalnom i drugom statusu oni u neravnopravan položaj dovode one koji nisu u takvom statusu. U tom svijetu prava i pravde ti pojmovi se pretvaraju u svoju suprotnost. Tako nastaje kaos pa emocije postaju biznis, iako emocije nikada nisu podnosile ekonomiju. Priče o velikim ljubavima postaju samo filmske i pozorišne atrakcije te u svijetu nastaje kaos.

Možda još malo поближе da ti objasnim. Imam jednog prijatelja kome su pomogli da napravi projekat. Uslov je bio da se taj projekat veže za Bosnu. Oni su prisilili tog prijatelja da bude Bosanac. On se tako nije osjećao, ali zbog novca se tako izjasnio. Onda su se pomješala nacionalna osjećanja i biznis. Projekat je doživio krah, ali su ga oni izgurali i to nikada neće da priznaju. Ako pođeš o tome diskutovati

oni ti odmah daju do znanja da ti nemaš pravo diskutovati o tome, jer se tebe ne tiče. To što oni rade i kakvu štetu nanose tvom narodu i kulturi to nije tvoj problem. I narod i kultura su apstraktni pojmovi bez konkretnih ljudi iz tih razloga oni ne vole da ljudi o tome diskutuju. To objašnjavaju demokratskim pravom na tajnu javnost. Onaj umjetnik se predstavlja kao ugrožen i tako mu pomažu, a ne umjetnosti. Izgleda da su svi danas ugroženi izuzev onih koji su stvarno ugroženi.«

»Izlazim!« - prekide ga prijatelj. »A možda je i dobro što je sada moja stanica da izađem. Vidimo se.«

Adem ništa ne reče, samo mahnu rukom, uvali se u sjedište i zaklopi oči. Htio je da zaspi ali su mu slike navirale pred oči.

Čuo je glas megafona ali mu nije bilo jasno da li se to dešava u njegovoj glavi ili je to stvarnost. Autobus je putovao kroz prostor i vrijeme, jer svaka vožnja je vožnja kroz prostor i vrijeme. Čuo je glas kako govori: »Grad je oslobođen.« Zatim su se pred njegovim očima redale njemu poznate slike dok se osjećao sve laganijim i laganijim. Tonuo je u prošlost nošen krilima sjećanja a napajan gorivom ratnih trauma. Pored njegovih zaklopljenih očiju prolazio je predivni grad. U njegovoj otvorenoj savjesti tekli su potoci odbolovanih bolesti ljudske kanibalnosti kada se pred očima pojavi slika grupe mladića. Sada je osjećao da je stigao u to mjesto gdje je putovao. Čuo je glas sa megafona kako viče:

»Svi vojno sposobni da se jave na regrutaciju.« Ispred jedne četve-rospatne zgrade mladići su se gledali i šutili. Aco, kako se zvao jedan od mladića, onako iskren, produhovljena lijepoga lica iz koga je zarila sva dobrotu ovoga svijeta i grijala sagovornike svojom bezalenošću, prozbori:

»Ja neću u vojsku u kojoj nismo svi zajedno. Ako to bude samo srpska vojska ja ne mogu da idem u nju. Ja hoću da smo svi zajedno.«

Ostali se samo zgledaše. Adem je znao da Aco to najiskrenije govori i da tako osjeća ali ništa nije rekao. Mladići su se razišli i otišli u stanove. Do Ademovog stana, koji se nalazio u blizini Acinog su dopirali glasovi, vriska, galama kroz koju je čuo:

»Ja neću da idem u tu vojsku! Neću i neću. Ako želiš idi ti...!«

U tom svijetu u kome se sada nalazio Adem, kao da se vrijeme zaustavilo na momenat, a onda, kao na filmu ponovo nastavilo.

Aco se pojavio u uniformi, kada je dolazio sa fronta i zastao sa drugarima. Crvenilo na njegovom licu pokazivalo je stid zbog onoga što je uradio a onda je, iako ga niko ništa nije pitao niti tražio obrazloženje počeo da priča:

»Znate, rat je... Bit ćete sigurniji jer sam ja u vojsci... Pa, niko neće dolaziti u našu zgradu... Ja odoh da se presvučem...«

Govorio je isprekidanim mislima u kojima se osjećalo da ima potrebu da nešto kaže ali ne zna šta.

Ademov svijet, ponovo se na momenat zaustavio a onda se pojavila slika Ace koji ponovo dolazi sa fronta. Ušao je onako samouvjereno među raju i počeo da priča: »Znate, mi vodimo rat da stvorimo Srpsku državu. U njoj će svu vlast imati Srbi.« Zatim je pogledao u Adema i dodao. » Mi Srbi ćemo biti šefovi. Vi ćete raditi najniže poslove.«

Adem uperi pogled u njega te kao kroz osmijeh dodade:

»Nacionalnost nije zanimanje. Kako ćete biti svi inženjeri, ljekari i slično. Hoće li to moći biti neko drugi osim vas.«

Samo što je to rekao vidje Acine oči koje nisu više zračile kao prije. Bile su nekako izbečene i izgubljeno uperene u beznadežnost.

Aco mu odmah odgovori: »Šefovi će biti Srbi a vi robovi. To nam svaki dan pričaju u vojsci...«

Za Adema je vrijeme ponovo stalo. Slika kao zaustavljena na filmu, a onda se opet slika nastavi da kreće i on vidje kako krišom Aco izlazi sa majkom.

Kada mu je Adem na trenutak vidio lice bilo je svo izobličeno a na glavi nije bilo ni traga od kose.

Ademu su u ušima odzvanjale priče susjeda o Acinoj sudbini:

»To mu je otac učinio...«, »...Nastradao na frontu kada su bacani bojni otrovi...«

Čuo je i megafon kako neko iz policijskog auta viče:

»Policijski čas je od jedanaest preko dana do osam sati ujutro. Sloboda kretanja je od osam do jedanaest.«

»Det ersiste stasjon. Skal du av.« [10](#) - probudi ga glas vozača.

Adem protrlja oči da dođe sebi, pogleda u vozača pa reče: »Jeg skal tilbake to stasjon.« [11](#)

Samo što to reče ponovo mu san dođe na oči. On se trgnu i dođe na ideju da se vrati pješke. Zato ustade i izađe van iz autobusa.

Ali Faruk Biser

**OTETA
PROŠLOST**

(svjetlost tame ili tama svjetlosti)

ŠETNJA

...Svaku sredinu čine četiri elementa. Priroda, ljudi, država i birokratija. Sreću ti ne može obezbjediti niko nego ti sam. Da budeš sretan, da nađeš smisao svoga opstanka na nekom prostoru, ne može ti pomoći ni tvoja ni ova država, nego ti sam.

Odmaknuvši se nekoliko koraka od autobusa udario je na prijatelja.

»Otkuda ti ovako rano?« - upita ga.

»Šetam.« - odgovori prijatelj i nastavi - »Šetnja mi pomaže da razbistrim mozak. Šetnjom uzimam više kisika i sve se nadam da ću bolje da razmišljam a ono isto i isto. Naveče često ne mogu da spavam. Ne znam šta me više iscrpljuje. Ratne traume ili ova birokratija ovdje.

Pred penziju sam i trebam da počnem iznova. To me strašno muči. Jedan dan kada šetam, za svoju muku optužujem ove ovdje, drugi dan kažem kako su dobri što su mi dali socijalu, treći dan kivan sam na njih što su poslali svoje vojnike u moj grad i na taj način pomogli da me oni dolje, što su okupirali moj grad opljačkaju itd. itd. Sa onim što mi je ostalo dolje, mislim na zemlju, kuću, imanje i ostali kapital, bilo je dovoljno da žive moja praunučad. A vidi šta se desilo. Ja sam na socijali. I moram da slušam o tome kako mi ovi ovdje pomažu. Onda malo prođe, ja sebi pričam o tome kako su divni ovdje. Ništa ne radim a ipak me ne izbacuju na ulicu. Omogućuju mi da živim. Onda si kažem da sam upao u pećinu sa blagom. I tako to od dana do dana. Bolje da pričamo o nečem drugom. Šta ti radiš?«

»Sa posla sam. Čistim prijatelju. Prespavao u avtobusu te profurao, pa odlučih da prošetam. Čim zaspim i meni se javljaju ratne slike pa imam osjećaj da je bolje kada sam budan. A šetnja razbudi čovjeka i bar malo razbistri mozak. Ali dobro ti reče. Daj da pričamo o nečemu drugom. Skoro sam čuo dva vica. Oba su vezana za birokratiju. Prvi ide ovako:

Imao jedan čovjek nekih administrativnih poslova i normalno pravac kod birokrate. Fino sačeka svoj red, pokuca na vrata, iznese svoj problem a birokrata mu kaže: 'Vidiš da sam prezauzet. Dođi sutra.' Čovjek ko čovjek. Uljudno pozdravi i ode. Dođe on opet sutra. Fino

sačeka red, uđe u kancelariju, pozdravi birokratu i kaže da je bio juče te došao danas. Birokrata ga upita. 'Pa šta sam ti rekao.' On reče: 'Rekao si mi da dođem sutra.' Birokrata ga pogleda pa dodade: 'A zašto si došao danas? Dođi sutra.'

Ili pak ovaj drugi:

Otišao izbjeglica u opštinu - ured za izbjeglice kod svog saksbehandla. Počeo da mu priča kako nema posla, kako on sada nema ništa jer mu je sve ostalo na okupiranoj teritoriji itd. Saksbehandl ga pogleda pa poče: 'E blago tebi. Zar ti misliš da ja nemam problema. Vidiš ti koliko je imam ovdje predmeta. Ne znam kako da ih završim. Vidiš koliko dnevno razgovora, sastanaka glava mi puna. Moram strašno puno da radim. Digao sam kredit za kuću, kredit za au to, kredit za godišnji odmor i nema šta nemam. Šta ti misliš kome je bolje. Nemaš ništa i nemaš problema. Uživaj kad možeš.' Izbjeglica ga pogleda pa upita: 'Mogu li nešto da ti predložim?' 'Možeš.' - odgovori ovaj: 'Zaposli ti mene kao svog saksbehandla. Pa ti nećeš imati problema. Daj da podjelimo malo muku.'

Jeste prijatelju moj. Daj da podjelimo malo muku sa onima što im je teško. I ja ti, kao i ti šetam i sve se nadam da ću išetati iz sebe sve ove bolešćuge što su me napale. Sve se nadam da ću jednoga dana udahnuti, naići na zrak koji neće biti zatrovan ljudskom zlobom, koji će mi povratiti snagu. Ali, nade su mi uzaludne. Neizlječivo sam bolestan prijatelju. Neizlječivo. Ostalo mi je samo da pričam o svojoj bolesti kako druge ista ne bi napala. Ne znam više ko mi je kriv za ovo što mi se desilo. Ja ovdje skrećem. Odoh kući. Budi pozdravljen.«

Kada je otišao od prijatelja Adem ču glas:

»Ne žuri u stan. Šetajmo malo zajedno. Pričajmo. Ovo maloprije što si govorio i rekao da ne znaš ko je kriv za tvoju muku, velika je laž. Prestani da lažeš samoga sebe i ne traži krivca u drugim, nego u sebi. Sreću ti ne može obezbjediti niko nego ti sam. *Da budeš sretan, da nađeš smisao svoga opstanka na nekom prostoru, ne može ti pomoći ni tvoja, ni ova država nego ti sam.* Koliko god nekoga krivio to je samo laganje samoga sebe. Ne krivi nikoga za svoju sudbinu izuzev sebe. Odavde možeš otići i niko ti ne brani. Dakle, ako ti nije lijepo i ako nisi sretan odlazi. Ali, ti ostaješ. Nalaziš svoj smisao opstanka u na ovom prostoru. Ti si borac. Ratnik. Ti si

naučio da se boriš i bez toga ne možeš. Samo šetaj. Pogledaj prirodu oko sebe. Zar nije prekrasna. Ona je dio ove države. Znaš da imaš mnogo prijatelja. Običnih ljudi. Ovo je njihova domovina. Zar nisi sretan sa njima. Imaš li zamjerki vlasti?

Zar ne čine sve da radiš ono za šta si obrazovan. Zar nisu donijeli takve zakone.«

Adem je pošao nešto da kaže ali ga glas zaustavi:

»Znam. Misliš na birokratiju. Ona je različita od sredini do sredine. I birokrate su ljudi. *Svaku sredinu čine četiri elementa. Priroda, ljudi, država i birokratija.* Tvoj je sukob samo sa birokratijom za koju si ti i tvoji sunarodnjaci samo brojevi. Problem je u tebi što ne misliš samo na sebe.

Problem je u tome što da nije bilo ovoga rata i genocida nad tvojim narodom ti nikada ne bi osjetio toliku želju da mu pripadaš. Sad želiš da uradiš nešto za njega. Probudi se iz mrtvila i djeluj. Ne svodi račune ko je više a ko manje propatio od tvojih sunarodnjaka. Svako je na svoj način propatio. Ti nisi političar i ne treba da se udvaraš svom narodu. Ne možeš reći da je dobar. Vrijednosni par dobro i loše ne upotrebljava se za narod jer je on konglomerat te dvije vrijednosti. Možda je bolji pojam sinteza nego konglomerat. A ti dobro znaš da si dio te nevaljalštine.

Tvoje mrtvilo proizilazi iz tvoga uvjerenja da nisi u mogućnosti nešto da promjeniš. Međutim, ti mijenjaš. Pokušavaš se suočiti sa samim sobom. Kada to uspiješ pobjedit ćeš samoga sebe a onda i druge. Ne podliježi sitniosopstveničkim, malim ljudskim interesima. Uradiš li to nikada nećeš biti ono što želiš. Ti tada nećeš imati pravo da budeš to što želiš. A i ako dospiješ na to ostrvo mira i harmonije putem podilaženja nećeš biti sretan. U tebi će vladati nemir koji ti neće dozvoliti da budeš miran. Da bi postigao mir, moraš ga prvo pronaći u sebi. Ti ostaješ ovdje i tragaš za svojim mirom. Ti ostaješ a kao dokaz je tome da još uvijek šetaš. Sada šetaš sa svojim životom, sutra ćeš šetati sa svojim snovima, ali ćeš opet prolaziti ovom ulicom. Pogledaj gdje polazi ova ulica. Na raskršću. Vidi gdje vodi ova ulica. Do raskršća. Svi putevi vode od raskršća do raskršća. Čovjek sam bira kojom će ulicom krenuti. Do cilja možemo doći kraćim i dužim putem. Samo da bi došli do cilja mi moramo znati šta nam je cilj. Je li ti cilj blago Ali-babe. Sjećaš se aforizma: *Sezame*

otvori se - hoću da izađem. To je napisao Stanislaw Jerzy Lec upitavši se šta čovjeku vrijedi svo blago Ali-babe ako zauvijek ostane u pećini. Sada šetaj. Slobodno šetaj uz spoznaju da je sloboda spoznata nužnost. Sada šetaj. Dok budeš šetao diši. Diši i pokušaj da me udahneš. Pokušaj da me vratiš u sebe.«

Adem je šetao zamišljeno ne čineći ono što mu je rekao Život. Najednom prozbori:

»Ne želim sada da radim to što si mi rekao. Dobio sam želju da se igram sa tobom. Kada si odlazio od mene nisi me pitao niti tražio dozvolu.«

»Je li baš tako?« - upitno dodade Život.

»Baš tako.« - odgovori Adem.

»Opet neke stvari nisi naučio, ali nastavimo igru dalje. Izvoli.«

»Vidiš li onaj mostić tamo? Ja ću šetati po braniku. Popeti se na njega a ti pokušaj ući u mene.«

»Nije originalno!« - reče Život i nastavi - »To me podsjeća na Ivu Andrića. Nađi nešto originalnije. Nađi nešto savremeno.« »Izgleda opet želiš ti da određuješ način i sredstva borbe. Dobro. Ja odoh kući odmoriti se. Ko prije od nas dvojice osjeti potrebu, odnosno bude spreman za igru, neka se javi.« - završi Adem i ode u stan.

Ali Faruk Biser

**OTETA
PROŠLOST**

(svjetlost tame ili tama svjetlosti)

HRANA

Nikada ne znaš ko osjeća potrebu da ti pomogne. I ružne i lijepe stvari mogu ti se desiti na vrlo malom prostoru i u vrlo kratkom vremenskom periodu.

Došavši kući obuzeo ga je strah od samoće. Upalio je televizor, pustio muziku na kasetofonu kako bi rastjerao samoću, ali je neki čudan strah od zatvorenog prostora izlazio iz njegovih kostiju. Uzeo je neku knjigu i čitao. Iritirale su ga teze koje je u njoj nalazio. Naime, autor je iznosio tezu da prava proizilaze iz obaveza zadržavajući se na teorijskom planu. Iritiralo ga razmišljanje o tome jer se stalno pitao kakva su prava onih koji su se izborili da se sačuva bilo kakva njegova zemlja.

Nije mogao da čita dalje te je uzeo novine. Čitao je neku polemiku između pisaca. Svađaju se neprincipijelno i samo kao životinje napadaju. Opet su ga spopali isti problemi. Počeo je da čita pismo jednog čitaoca. Čitalac piše novinama da je u životu samo jednom molio. Kada su ga vodili u logor molio je ako ga budu ubijali da ga ne kolju, nego brzo ubiju. Sada mu u izbjeglištvu, u Njemačkoj. I pored niza maltretiranja koja je doživio prijete izgonom. Adem je razmišljanje o ratu. Bacio je novine i počeo da šeta po kući. Pitao se da li su ljudi izgubili spremnost na dijalog i pretvorili se u zvijeri. On je sam u sobi a tako bi rado sa nekim da priča. Želio je i u sebi molio da mu se javi njegov život. Ali život nije htio da se javi. U toj igri noć se navlačila na prozore. Upalio je svjetlo i tada mu dođe ideja da izađe u onaj isti pub gdje je bio sa Havom, potajno se nadajući da će doći i Hava i ako je nije zvao. Spremio se i izašao.

Ušao je u autobus i sjeo na treće sjedište odzada. Na posljednjem velikom sjedištu sjedio je jedan mladić, Kurd. Adem ga pozdravi i upita gdje će. Dječak odgovori da će u grad, da prošetala malo sa rajom a Adem se ponovo okrenu naprijed u smjeru kuda je vozio autobus. Na jednoj od stanica uđe jedan pijanac četrdesetih godina i sjedne iza Adema. Nešto je mrmljao. Najednom se okrenu prema Kurdu i zavika:

»Idi u svoju zemlju. Šta ćeš ovdje. Prokleti stranci.«

Dječak ga je samo gledao i rekao:

»Ja te ne diram. Ostavi me.«

Pijanac je opet počeo da nešto galami i više na dječaka. Govorio je nešto kako on putem poreza daje novac za izdržavanje tog dječaka i takvih. Adem je htio da se umješa ali se ubrzo sjeti kako su mu govorili da se ne upetljava u svađe. Jer ako dođe policija, on je stranac i on će biti kriv. Htio je da kaže pijancu da mladić ne može otići u svoju zemlju jer je nema, pošto su mu je oteli i jer je Kurd. Htio je mu je reći da je pijanac alkoholičar i ubrzo neće moći raditi a da će taj mladić kasnije zarađivati i od njega se izdržavati taj pijanac i svi drogeraši i socijalni slučajevi. Htio je mnogo toga da kaže kada se u jednom momentu susrete njegov pogled sa pijančevim. On pijanca samo oštro pogleda i ovaj kao da je sve shvatio što je Adem mislio, ušuti. Vožnja autobusom se kasnije mirno nastavi.

Izašavši iz autobusa na posljednjoj stanici Adem ode u pub. Sjeo je za šank primjetivši sa lijeve svoje strane jednu damu koja je pila pivo. Pijuckao je pivo i povremeno pogledao damu. Dama je već bila pijana. Adem je ponudi pivom a ona prihvati ponudu i priđe mu.

Ademu kroz glavu prođu one misli koje mogu proći muškarcu koji je dugo sam. Neko bi za te misli rekao da su pokvarene dok je Adem te misli uvijek doživljavao kao nešto lijepo. Odmah mu na um pade da ih i izrazi te dami reče:

»Hoćemo li kod mene?«

»Možda?« odgovori dama

»Ti odlučuješ i određuješ.« - dodade Adem

»Ja mrzim muslimane.« - reče dama

»Ja ne mrzim nikoga.« - skoro nezainteresovano odgovori Adem.

»Ja mrzim muslimane.« - opet će dama.

»Ja sam satkan od ljubavi i nikoga ne mrzim.« - dodade Adem, pokušavši dami dati do znanja da ga savršeno ne interesuje šta ona misli.

»Ali ja mrzim muslimane.« - opet će dama.

»To je tvoj problem, a ne muslimana.« - dodade Adem, želeći joj dati do znanja da ne idu na tu temu.

»Ja mrzim muslimane.« - opet će dama.

Adem je pogleda, onako nonšalantno, uputavši:

»Šta ti radiš. Čime se baviš?«

»Ja sam šef kuhinje u jednom restoranu.« dodade dama. A zatim popi jedan dobar gutljaj iz pивske čaše.

»Ti se onda vrlo dobro razumiješ u hranu. Jesi li učila u školi kako su primitivni ljudi jeli neke životinje kako bi dobili njihovu snagu i osobine. E, vidiš. Muslimani ne jedu svinje kako ne bi postali svinje.«

Dama ga pogleda, okrenu čašu u ruci koja je dnom bila naslonjena na pult, zatim ispi preostali dio iz čaše i reče:

»To nisam znala. A vrlo zanimljiva teorija.«

Adem ne pitavši je naruči po čašu piva. Htjede joj pri tome reći da ni on to nije znao nego mu sad na um palo, ali ostavi to za sebe. Razmišljao je o toj teoriji i čudio se otkuda i među muslimanima toliko svinja, iako ne jedu svinjetinu. To je opovrgavalo tu teoriju. Razmišljajući o tome skoro je i zaboravio na damu. Najednom je pogleda a ona je već bila ispila i ovu čašu piva. Adem pomisli kako ta razmišljanja ga odvedoše od njegove normalne potrebe za drugom osobom nježnijeg pola. Zato se obratio dami i upita.

»Hoćemo li kod mene?«

»Možda.« - odgovori dama.

»Ti odlučuješ.« - dodade on.

Adem je znao da dame ovdje vole da odlučuju, te je skrenuo priču kako bi je zaveo. Iritiralo ga je to njeno možda. On naruči još po jedno piće. Smetalo mu je što ne zna šta će se desiti, što ne može da, bar na kratko predvidi budućnost. Stoga se trudio da bude zabavan i dobije naklonost dame. Kada su ispili i ovo piće Adem upita:

»Hoćemo li kod mene?«

»Može.« - odgovori dama.

Iako kao pobjednik, trebao bi da se raduje i osjeća olakšanje, Adem se nekako osjećao zbunjen. Činilo mu se da je bio umoran od toga da je pridobije te je u toj bitci izgubio volju za njom. Stoga reče:

»Oдох do toaleta. Kada se vratim idemo.«

Otišao je do toaleta, a zatim iz toaleta krenuo kući ne obazirući se na to šta mu je rekla dama.

Krenuvši kući javi mu se želja da ide auto-putem, koji se izdizao iznad mora. Osjetio je potrebu da posmatra more. Otišao je i stajao dok su povremeno, velikom brzinom pored njega prolazila auta. Dok

je tako šetao krajem i posmatrao more, približiše mu se policijska kola.

Policajac otvori prozor i upita:

»Znaš li da je opasno ovuda šetati?«

Adem bi iznenađen njihovom ljubaznošću kao i time da upotrijebiše pojam »opasno« a ne zabranjeno, te reče:

»Znam, ali...«

Adem je mucao i zmišljao priču kako je bio na nekoj fešti te ga jedan od poznanika koji je se vraćao autom ostavio an auto-putu. Dok je to govorio čekao je samo kada će ga policajci upitati kako se zove i naplatiti mu kaznu. Policajcima to nije bilo ni na kraj pameti. Onaj koji je vozio auto upita ga:

»Gdje ćeš sada?«

»Tu u obližnji disko.« - odgovori Adem.

»Nije li možda bolje da odeš kući i pogledaš TV, mi ćemo te odvesti.« - dodade policajac.

»Ideja nije loša, ukoliko ne moram platiti prevoz.« - odgovori Adem

»Onda sjedi pozada.« - reče policajac.

Kada je Adem sjeo policajac ga upita za adresu i Adem je reče. Dok je sjedio i kroz rešetke, koje su djelile zadnji i prvi dio auta i gledao policajce, kroz glavu mu je samo prolazilo to gdje će ga odvesti. Bilo mu je malo čudno što ga ne pitaju za podatke, ime i ostalo. Nisu ga ni pitali odakle je, ali su po njegovom govoru znali da je stranac. Svašta mu je prolazilo kroz glavu. U ovakvom pijanskom stanju imao je nekoliko susreta sa policijom u svojoj zemlji. Nikada nije dolazilo do skandala a najlošije što mu se desilo je jednom da su ga odveli u policijsku stanicu da prenoći i otrezni se. Mislio je da će se sada i to desiti. Pokušao je da se šali. Kroz glavu mu je prošla dama koju nije htio povesti. Pomislio je da je ona možda poslala policiju, i i još štošta mu nije prolazilo kroz glavu te reče:

»Jedete li svinjetinu?«

Policajci odgovoriše »Da« - a suvozač se i okrenu i sasvim normalno upita:

»Zašto pitaš?«

»Ništa. Onako.« - odgovori Adem.

U tom momentu su stigli na Ademovu adresu, te suvozač ustade da otvori vrata Adem, obzirom da su se vrata otvarala samo sa

vanjske strane.

Adem kada vidje da je stigao kući prosto ne povjerova. Suze mu udariše na oči. Nije znao šta da kaže, a policajac je već sjeo u auto. Adem samo priđe i kroz suze reče:

»Hvala. Mnogo vam hvala.«

Policajci ga pozdraviše i krenuše.

Adem se derao za njima:

»Hvala. Mnogo vam hvala.«

Ušavši u stan raspremio se i legao. Imao je grižu savjesti zbog pomisli da su ovi policajci imali druge namjere. Nije mogao da shvati da neko brine za to što mu se može desiti. To mu je po ne zna koji prijatan iznenađujući osjećaj u ovoj zemlji. Ali, ti prijatni osjećaji su često unosili i nemir u njegovu dušu. Mislio je samo na to kako bi lijepo bilo da se tako nešto desi u njegovoj zemlji. Da ljudi počnu brinuti za druge. Tjerao se da razmišlja o birokratiji sa kojom ima problema, ali mu misli nisu išle u glavu. Imao je samo nekakav prijatan osjećaj kroz koji je provejavala grižnja savjesti zbog sumnje u namjere tih policajaca. U tom stanju lagano je tonuo u san dok su iznad njegove glave lebdjele misli da nikada ne znaš ko osjeća potrebu da ti pomogne. I ružne i lijepe stvari mogu ti se desiti na vrlo malom prostoru i u vrlo kratkom vremenskom periodu.

Ali Faruk Biser

OTETA

PROŠLOST

(svjetlost tame ili tama svjetlosti)

NUŽDA

Čitava istorija je dovođenje jednih od strane drugih u stanje nužde.

Grčevi u stomaku budili su ga iz sna. Stanje nužde, potreba za velikom nuždom tjerali su ga da ustane. Otišao je na WC šolju i sjeo. Misli su mu navirale dok je povremeno puštao vodu koja je iz vodo-kotliča odlazila u kanalizaciju. Razmišljao je:

Čitava istorija je dovođenje jednih od strane drugih u stanje nužde. Prelaz iz robovlasništva u feudalizam je dovođenje kmeta u stanje nužde i lažne nade o slobodi. Prelazak iz feudalizma u kapitalizam je zasnovan takođe na lažnoj nadi o slobodi. I kmet i radnik su u stanju nužde. I ja sam sad u stanju nužde. I to dvojakom stanju nužde. Prvo ovo prirodno jer sve što uđe u mene mora izaći i drugo. Oteto mi je sve i moram krenuti iz početka. Nužda me tjera u oba slučaja.«

Ustao je sa šolje i otišao u krevet. Dok je ležao i lagano tonuo u san razmišljao je o istini. Smatrao je neospornom istinom da se on zove Adem i nikako drukčije. Istina je da je pod okupacijom ili kako su oni zvali oslobođenjem mogao izaći iz stana od 8 do 11 sati. Istina je da su mu mogli ući u stan opljačkati ga a ako žele i ubiti. Sve ostalo je kenjaža ili kako to nazivaju demokratija. Kome je potrebna ta istina izuzev njemu. Čemu služe zakoni i konvencije? Lagano je tonuo u san kada ga probudi neki glas. б'о'р'е'о'и'м'о'р'и'а'к'л'а'е'д.

»Spavaš dok život pored tebe prolazi. Opet bježiš od mene. Ustani da popijemo kafu.«

Adem ustade, protrlja napravi kafu i ljutito reče:

»Šta hoćeš od mene. Govori!«

»Polagano se smiri. Čekaj dok voda proključa. Do tada pokušaj se osloboditi depresije. Znaš kako ide.«

»Znam.« - prekide ga Adem i poče da brže i brže govori -»Zaključaj vrata prošlosti, ne misli na daleko i radi korak po korak, uradi ono sto možeš danas i bla, bla, bla... Ja nisam pod depresijom ja samo želim da učinim što mogu, da prenesm iskustvo i natkeram ljude da razmišljaju. Šta hoćeš?«

»Zašto šutiš i prestao si gledati TV. Smeta ti što su česte emisije o islamskom terorizmu, što bombarduju muslimane u Libiji, žao ti

Gaddafija ili...«

»Daj prestani.« - prekide ga Adem. Ti si mi razvio instinkt i osjećaj bez mnogo razmišljanja uočim šta je loše. Tolika količina propagande ne vodi na dobro, a znaš da sam i sam uradio što sam mogao. Znaš dobro kada je prikazna propagandni huškački film o Srebrenici da sam govorio da je ključ u rečenici na početku filma - »Mi ne želimo čuti riječi naših neprijatelja nego tišinu naših prijatelja.« Znaš da sam i pisao o tome u elektronskim medijima i vodio polemiku ali ispalo je da samo blebećem. Svi su mislili da pogrešno shvatam kada sam rekao da je to poziv na rat. 22 juli se desio i sada je sve besmisleno. Besmislenost mi stvaraju i rasprave o tome da li je bolestan ili normalan, da li mu se suditi i šta ti ja znam. Ja ovaj svijet ne razumijem ili ga možda isuviše dobro razumijem da si samo stvaram probleme. Napisao sam i da u ciničnom društvu ne postoje vrijednosti nego se sve izražava u novcu, napisao sam mnogo štošta pa i tamo gdje je novac sve da nema demokratije i šta ti ja znam.

Ti si me uostalom naučio da sam obezbjeđujem novac za svoje ideje humanizma, da ne pristajem na prosijačenje i štošta. Ti si me naučio da bez novca ne mogu promijeniti svijet ali da mogu osloboditi svoju dušu i učiniti ono što je ljudski. Ja nisam Dragan da u nemoći što ne mogu da učinim nešto izvršim samoubistvo. Ja nisam Aco da pristanem na bolesne ideje i obolim. Ja sam ja, kako kažu fini dečko koji se drži pravila da cilj mora biti sadržan u samom sredstvu a ne da cilj opravdava sredstva. Ja sam onaj koji vjeruje da se mržnja može pobjediti samo ljubavlju, da se nacionalističke i fašističke ideologije mogu pobjediti samo suprotnim ideologijama koje ukazuju na materijalnu pozadinu takvih ideologija i mafijaške klanove njihovih vođa i šta ti ja znam...«

Voda je provrila i Adem ustade i napravi kafu, a zatim nastavi:

»Znam, naučio si me da šutim i švrljam po papiru. Ako misliš na onoga poznanika sa kojim sam šetao i koje je nosio ranac u kome je 40 kg kamena ili knjiga, dok šeta i koji navodno vrši pripreme da kada ode u planinu da može ponijeti stvari. A šta bi mu ti rekao. Da nisi idiot i da mnogo više znaš. Ti si mi rekao i da šutim kada mi je taj isti poznanik čitao Bibliju i nudio da pređem na kršćanstvo čitajući o tome kako se Izrael mora osloboditi ratom i šta ti ja znam. Kako da zaključam vrata prošlosti kad me sve to podsjetilo na rat koji je

došao u moju zemlju i pjesmu. Čini mi se T. Š. koji je na nekoliko godina prije rata pisao: »Uvući ću se u UDB-u.« i još što-šta. Ovo je predivna zemlja ali uljuljkana kao i mi u tišini dok vatra nacionalizma gori na Balkanu. Iskre dopiru i ovamo ali ono to ne vide i šta im ja mogu pomoći. Ja sam za njih neki sirotan koji je došao iz rata ili pak neki varvarin koji je ratovao i sam bogznašta oni misle o meni. Možda i ne shvaćaju da su i oni djelimično dovedeni u stanje nužde pa reaguju onako kao moraju. *Krhko je znanje, nitko ništa ne zna.* [12](#) Ti bi meni mogao o tim stvarima pričati ali ti ja ne dozvoljavam, jer rijeka ide svojim tokom a kada nadođe bujica ona nosi sve pred sobom. U meni je sada bujica jer su se slili svi mali potoci koji su nabujali.«

»Sada stani.« - ja ti sudim i ni riječi više:

Ali Faruk Biser

OTETA

PROŠLOST

(svjetlost tame ili tama svjetlosti)

SUD

...Na osnovu paragrafa privida prava ostalih optužujem te... Jer kao što voda ne prelazi u smrznuto stanje bez hladnoće, niti led u vodu bez toplote, tako i rat ne prelazi u stanje mira bez suprotnog dejstva koje je stanje mira dovelo u stanje rata.

»U ime suda suda, u ime pasulja pasulja, [13](#) u ime prava prava prava, što iz dosadašnjih formulacija prolazi da se sudi u ime suda pasulja i pasuljskih prava, a na osnovu zakona moćnih, iz koga proizilazi paragraf privida prava ostalih, optužujemo te:

Tačka jedan, stav jedan.

Pasulj si nazvao grahom što je velika uvreda pasulja. Jer pasulj je pasulj i samo može biti pasulj. On kod nas izaziva tačno određena osjećanja i vezan je za nacionalne interese. I konotativno i denotativno značenje pasulja je pasulj i on je pasulj i ništa drugo nego pasulj.

Tačka jedan, stav dva.

Narušio si estetiku pasulja, gdje je lijepo što mi kažemo da je lijepo, odnosno za što mi stvorimo privid da je lijepo. Lijepo nema svrhu. Naš sistem je da je najljepši oblik pasuljasti i o tome ne može biti diskusije. Pasuljsati oblik je pojam lijepoga i neke Pitagorine teorije o krugu kao nečemu stoje lijepo mi smo izbacili iz nastavnog programa. To narod mora da zaboravi i bavi se savremenosti.

Tačka jedan, stav tri.

Tvoje etičke teorije o moralu, o nužnosti da human cilj posjeduje humana sredstva su davno prevaziđene i strane našim normama. Mi smo humani i o tome nema diskusije, onako demokratski rečeno. O tome se može pričati ali je preporučljivo šutiti. Preporuka važi više nego zakon. Ona pomaže da se ne prekrši zakon.

Tačka jedan, stav četiri.

Tvoj pojam istine, koji remeti naš pojam istine koji se temelji na postavci da smo mi različiti i samim time i istina je različita, što će reći da istina ima mnogo, pa i previše, te tvoja istina kao još jedna više, nije potrebna. Osim toga tvoja teorija o jednoj istini do koje dolazimo zajedno putem dijaloga ubija našu kreativnost. Sama tvoja

formulacija da ti i mi ne posjedujemo istinu, nego istina posjeduje nas, a mi posjedujemo put do istine, stvara konfuziju u našem sistemu.

Tačka jedan, stav četiri, podstav jedan.

Tvoja predstava o našem društvu kao u vrijeme Erazma Rotterdamskog nije tačna jer je velika vremenska razlika. Mi ne lažemo nego ne želimo da iznesemo svoje mišljenje te svoje bogato iskustvo tako jeftino prodamo. Lažje tekovina naše kulture i civilizacije. Stoga ona, to jest gospođa Laž, kao tekovina naše civilizacije ima svoje posebno mjesto u našoj kulturi. Mi nju zakonom štitimo kao naše kulturno dobro, odnosno, spomenik naše kulture.

Tačka jedan, stav četiri, podstav jedan, ispodstav jedan.

Naša civilizacija je zasnovana na principu dobročinjenja i pažljivosti kako ne bih povrijedili drugoga. Iz tih razloga mi ne lažemo nego svakome kažemo da je pametan, dobar itd. Tvoja teorija da je to celofan u koji su umotane sve druge uvrede je proizvod tvoje mašte. Ovdje se kao olakšavajuća okolnost može uzeti tvoja ironična umobolnost, ali zbog sljedećeg paragrafa se ne uzima kao olakšavajuća okolnost.

Tačka svih tačaka, stavova, podstavova i ispodstavova.

Povrijedio si našu najveću vrijednost, novac, ne priznajući ga kao gospodara svih nas. Samim time izopćio si sebe iz naše zajednice koja je dužna da te i moralno i zakonski kazni bez uvažavanja bilo kakvih olakšavajućih okolnosti.

Na ovu presudu nema prava žalbe i tvoje riječi koje budu izrečene poslije ove žalbe nemaju nikakvu važnost ali mi, kao demokratičan sud, dozvoljavamo ti sada da kažeš šta misliš. Izvoli gospodine Ademe. Čuješ li samo kako ti kažem gospodine iako si izopćen iz naše zajednice. Zar to ne pokazuje svu dobrotu naše zajednice?«

Adem je ustao sa optuženičke stolice, naklonio se prema sudiji a zatim porotnicima i počeo:

»Uvaženi sude. Prihvatam vaše dobročinstvo i iz tih razloga osjećam potrebu da nešto kažem. Čovjek je jedina životinja koja ima tu potrebu da iskaže svoj odnos prema svijetu koji ga okružuje. To ne znači da i životinja isto to ne čini, samo na drugi način. Lav ili tigar jedu zebru govoreći joj time da je ona rođena kako bi bila hrana

njemu. Niti lav, niti tigar, niti zebra imaju mogućnost da iskažu svoj odnos na drugi način.

Sticajem okolnosti poslušao sam Diderota koji je pozvao studente umjetnosti da ostave dosadne profesore i njihove bljutave modele te da izađu na ulicu, u kafanu, vrt... Pozivanje na promatranje trenutka gdje su i priroda ljepote i ukus posmatrača izgrađivani iz beskrajskih i osjetljivih postupaka Prirode, stvorili su u meni odbojnost prema jednom od Kantovih sudova ukusa *svrsishodnosti bez svrhe*. To je Kantova paradoksalna fraza kojom želi da kaže da stvari koje nam se estetski sviđaju izgleda kao da su podešene prema našim potrebama i željama, a ipak nema razumne osnove za pretpostavku o postojanju neke svrhovite inteligencije koja bi proizvela taj predmet za njegovu prividnu svrhu. Za njega je ljepota apsolutna a ne upotrebna. Možda sam bliži Ruskinovoj teoriji po kojoj je ljepota proporcionalna upotrebnoj koristi.

Slažem se sa vama uvaženi sude da je čista ljepota u onome gdje ne vidimo nikakvu svrhu i upotrebu kao što je mislio Kant. Međutim, Kant dobro primjećuje da ne moramo biti botaničar da bi ocijenili ljepotu ruže te misli da bi se naučno znanje o funkcijama djelova tijela suprostavilo čistom osjećanju ljepote. Shvatajući koliko bi bila rijetka ta njegova ljepota on dodaje jednu klasu pripojene ljepote. Takvim naziva kuće, palate, crkve itd., koje posmatrajući, divljenje sklopu mješa se sa sviješću o cilju kojem služe. Po njemu ljudi i žene mogu imati samo pripojenu ljepotu.

Poštovani sude.

Dozvolite mi da se vratim Diderotu koji kaže da *priroda nikad ne griješi* sa čim se ne slažem. Baš u greškama prirode i jeste smisao umjetnosti.

Traganje za redom, skladom, harmonijom čini mi se i jeste u greškama prirode. Za mene je rat prirodno stanje kao i mir. Prelazak iz jednog stanja u drugo moguć je samo uz pomoć neke treće aktivnosti. Jer kao što voda ne prelazi u smrznuto stanje bez hladnoće, niti led u vodu bez toplote, tako i rat ne prelazi u stanje mira bez suprotnog dejstva od onoga koje je stanje mira dovelo u stanje rata.

Velepoštovani sude.

Jeretičnost moga mišljenja ne počinje sa ovima, nego davno ranije. Još sa antičkim filozofima. Od Heraklita naučih da:

Pjesnik griješi kada kaže da nestanu svađe između bogova i ljudi. Jer ne bi bilo sklada da nema visokog i niskog, ne bi bilo živih bića da nema suprotnosti ženskog i muškog.

Slavni sude!

Od davnih vremena se svađaju pjesnici i filozofi otome ko je vlasnik vrela mudrosti. Ne želeći da povrijedim ni jedne ni druge, pih vodu sa oba vrela, te se savjetovah i sa jednim i sa drugim tragajući za vrelom mudrosti. Vrelo mudrosti nađoh...

Kada dođoh na vrelo. Slavni sude! Slavni sude!«

Vikao je Adem budeći se u postelji. Pogledao je prema sredini sobe i vidio sto iza koga je stajala prazna stolica. Pored njega sa desne strane stajale su poredane ostale stolice. Soba je izgledala kao sudnica u snu.

Adem ustade i lagano prošeta sobom. Kroz glavu mu je zujao vjetar koji je napolju silno puhao. Vanjski vjetar ulazio je kroz ključaonicu i fijukao. Adem nije znao da li je to sve san ili stvarnost. Počeo je da se štipa za obraz kako bih se uvjerio da je to stvarnost. Shvatio je da sada ne sanja ali mu još uvijek nije bilo jasno da li je sanjao suđenje. Vjetar je i dalje silno duvao. Udarao je u vrata i prozore pokazujući svoju snagu. U jednom momentu snaga vjetra ostavi stan bez vrata i prozora i vjetar ovlada sobom. Uzeo je u zagrljaj Adema odlepršavši ga napolje gdje su munje svojim sjevanjem davale mu mogućnost da povremeno vidi gdje se nalazi.

Ali Faruk Biser

OTETA

PROŠLOST

(svjetlost tame ili tama svjetlosti)

LET U NEBO

Stvaralaštvo nije puka zabava nego radost koju donosi spoznaja.

Nevrijeme se smirilo. Crvenim nebom plovili su bijeli oblaci. Adem je bespomoćno stajao pokušavajući da pokrene svoje tijelo. Prolaznici koji su dolazili da uživaju u zelenilu koje se nalazilo oko njega, bacili bi pogled na njega nešto mrmrljajući. On se osjećao kao spomenik. Pitao se kakav je on to spomenik, kada dva šetaća zastadoše pored njega. Ču kako jedan od njih reče:

»Ovo je spomenik ljudskoj gluposti i naivnosti.«

Drugi je dodao:

»Ne bih se složio sa tobom. Mislim da je to spomenik ljudskosti. Pogledaj samo te mišiće koji izražavaju snagu a koliko nježnosti ima u njima. Pogledaj lice koje izražava silnu bol a opet zrači toplinom i vjerom u bolje. Za to lice, stvaralaštvo nije puka zabava nego radost koju donosi spoznaja. Ti si pristalica umjetnosti a ja stvaralaštva. Zato i ovaj spomenik vidimo različito. Umjetnost je nešto umjetno a stvaralaštvo prirodna potreba čovjeka da stvara novu vrijednost.«

»Pogrešno si shvatio umjetnost.« - dodade prvi i nastavi. »Za mene je umjetnost umijeće činjenja nečega. Osobina koju posjeduje malo ljudi. Ti ljudi osjećaju potrebu da izraze svoja unutaranja osjećanja i svoj odnos prema svijetu.« »Slažem se sa tobom.« - prekide ga drugi dodavši -»Samo je problem šta je pokretač, odnosno razlog da čovjek nešto čini. Za umjetnika je razlog umjetnost a za stvaraoca čovjek. Umjetnik vjeruje da ne može promijeniti svijet te to što radi, radi kao zabavu, zabijen u svoju umjetničku sobu. On misli da umjetnost nema snagu mijenjanja svijeta. Ali ipak sve čini da bi plasirao svoje teze, i dao svoju viziju svijeta, sretnoga svijeta. *Za umjetnika je sreća samo ono što čini njemu dobro.*

Stvaralac pak vjeruje da, otvarajući oči ljudima, može da ih probudi iz sna... *Za stvaraoca je sreća činiti drugima dobro pa makar to nekada bilo i na ličnu štetu.* Umjetnik može biti i destruktivan. Baš u bivšoj zemlji sa kojom ima veze ovaj spomenik destruktivni umjetnici i naučnici podstrekavali su rat. Vidiš, ovaj stvaralac koji tako snažnim rukama nježno drži tek rođeno dijete, bio je Bošnjak musliman. Za

njega to pitanje nije bilo stvar osjećanja u tom vremenu. Za njega je to bilo nešto više.

Za njega je to bilo etičko pitanje naše civilizacije. Imao je običaj reći da umjetnici onanišu dok stvaraoci vode ljubav sa suprotnim polom. Govorio je da su stvaraoci bili uz svoj narod kada mu je bilo najteže i kada je stvarao državu, a umjetnici su čekali šta će se desiti a onda duboko misaono pisali o herojskoj borbi dobra protiv zla. A u vrijeme kada se dešavala ta borba dobra i zla, kada su u njoj učestvovali stvaraoci trudeći se da doprinesu dobru, umjetnici su pričali o nekoj varvarskom i primitivnom ratu.

Tada umjetnici nisu često imali želju da pripadaju tom narodu, dok su stvaraoci ugrađivali sebe u taj narod djeleći sve tegobe sa njim. Pogledaj! Na ovoj bisti nema ni njegova imena. To je iz razloga što je smatrao da nije bitno koje nešto napisao nego šta i kako je napisao. Poslušaj ovu pjesmu koja je na njegovoj desnoj nozi. Piše da je pjesma jednog američkog pjesnika. Crnca. Da ti je pročitam:

*Kad se šetah jednom kroz stari Baltimor
prepuna srca glave radošću opijene
spazih da neko uporno
gleda pravo u mene.*

*Osam sam godina imao
bio sam mali veoma
a i on ne bijaše veći
i Niger samo mi reče.*

*Ja vidjeh Baltimor cijeli
od maja do decembra
i od sveg što doživjeh tamo
sjećam se toga samo.*

Kada završi čitanje prolaznik pogleda u kolegu, te reče:

»U ovoj zemlji je volio da recituje ovu pjesmu.«

Ona druga pjesma na lijevoj nozi je o umjetnosti. Da ti je pročitam:

*Riđan nebom jezdi
Okrene se obližnjoj zvijezdi
Posavjetuje
Razgrne labirint od ljudskih čežnji
I nestane put išćeznuća.*

*Zemlja ga sobom hrani
Nebo mu snagu daje
Kopitama o čvrsto tle udari
Kada put zvijezda poleti.
Tada ga vidimo ili ne vidimo
Ali na njegovim sapima jezdimo.*

Izgleda da se sprema oluja. Krenimo kući« - reče onaj drugi i krenuše.

Adem je bespomoćno stajao dok je gledao kako se sprema oluja ispraćajući prolaznike. Iz zemlje su počele da izlaze zmije i miševi te da se savijaju oko njegovih nogu. Čudio se kako su ova dva neprijatelja zajedno i ne napadaju se nego mile po zemlji dok je puhao snažan vjetar uz pratnju gromova i munja. Munje i gromovi su udarale po njemu i on je dobivao sposobnost kretanja. Kada bi munja sijevnula on bi se uhvatio za nju, zatim za drugu i tako postepeno penjao prema nebu ostavljajući zmije i miševе. U tom svom zanosu nije ni primjetio da nevrjeme prestaje. Pružio je ruku da se uhvati za munju ali je nije bilo. Nogom je pokušao da stane na grom ali ga nije bilo. Gledao je samo kako u letu pada prema zmijama i miševima.

Strah od pada skupio se u njemu. Grčio se kako bi izgledao što manji, a onda opet širio ruke i noge razmišljajući da će tako pri padu pobiti više zmija i miševa.

Zemlja se najednom otvorila. U letu je vidio veliku pukotinu u kojoj ljudi šetaju. Navukli su kragne na uši a vjetar im je puhao u leđa. Adem je razmišljao. Ako se vjetar okrene udaraće im u lice. Samo što je to pomislio vjetar je promjenio smijer i počeo udarati ljudima u lice. Lica su im se crvenila dok je vjetar probijao njihova pluća. Jedni su se izgubili okrećući se u krug, drugi su nastavili da idu u smijeru vjetra dok su treći opet vjetru okretali leđa. Adem je to posmatrao dok je padao prema pukotini, kada se pukotina najednom zatvori i snažan vjetar iz nje baci Adema daleko izvan zemljine atmosfere.

Našavši se u bestežinskom prostoru lagano je plovio prema zemlji dok ga je pratila jedna užarena planeta. Zemlja je imala svoj kurs a on svoj. Posmatrao je i očekivao momenat kada će se sudariti. Znao je da mu pri ulasku u atmosferu opet slijedi pad. Razmišljao je:

»Ako Zemlja ne promjeni kurs ne znam šta će se desiti sam mnom. Ako se zemlja ne sudari sa mnom možda na istom kursu je užarena planeta pa će uslijediti katastrofa. Ako ja ne promjenim kurs, slijedi mi ulazak u atmosferu i potom vjerovatno smrtonosni pad. Dakle imaju dvije mogućnosti izbjegavanja katastrofe.

Da ja promjenim kurs ili zemlja. Ako ja promjenim kurs ostaću za vječno u bezvazдушnom i bestežinskom stanju i prostoru, ali će se zemlja kad-tad sudariti sa užarenom planetom koja je iza mene. Ako pak, zemlja promjeni kurs ona će izbjeći katastrofu i ostaviti prostor meni da nekako lagano ateriram. Ako pak i zemlja i ja ne promjenimo kurs, onda će zemlja u sudaru sa mnom dobiti mali tektonski poremećaj koji će prouzrokovati promjenu njenog kursa na tren. Tada će zemlja izbjeći katastrofalni sudar a i ja ću vjerovatno otići u vječna lovišta. Preselit ću se na ahiret riješivši se svih ovih briga. Postoji li još neka mogućnost za koju ja ne znam« - pitao se Adem lebdeći u bezvazдушnom prostoru.

Najednom osjeti da neko lebdi pored njega ali ga on ne vidi. Taj neko se podvukao pod njega i počeo da ga nosi.

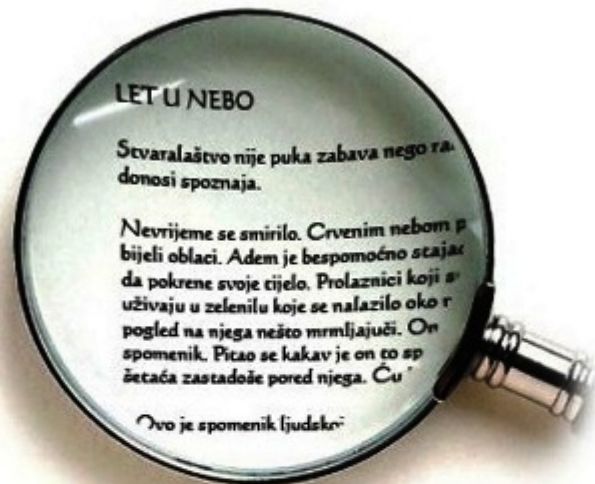
»Jesi li to ti?« - upita Adem

»Da. Ja sam.« - odgovori glas iz prostora

»Mislim da ću uspjeti da ateriram bez problema. Naravno, uz tvoju pomoć.« - reče Adem

»Učili su te i naučili da voliš a da lično ne budeš voljen. Tvoje srce sada krvari. Kada ti dijele zemlju to je kao kada ti zabiju nož u srce. Kažu da čovjek i sa ranjenim srcem može da preživi. Vidjet ćemo kada dođemo na zemlju. Sada lagano leti...«

Govorio je neki glas.

Recenzija

Zlatko Lukić,

književnik

Razgovor s životom [14](#) (recenzija)

Od rata na balkanskim prostorima krajem prošlog stoljeća uvriježio se stav kod ljudi da se na osnovu njihovih iskustava može napisati roman, a osvješten je u izjavi svakog našeg čovjeka kad kaže sugovorniku: „Eh, kad bih ti ja pričao sve kako je bilo, mogao bi se o tome napisati cijeli roman.“

Pred nama je djelo bosanskog književnika Ali Faruka Bisera Oteta prošlost. Prije ovoga djela Biserje objavljivao na bosanskom i norveškom i ovo mu je sedma knjiga. Budući sam nazvao knjigu djelom, dužnost mi je objasniti o kojoj se formi knjige radi. Po fabuli i epizodama spreman sam reći da je u pitanju roman, a po duljini sklon sam reći da je novela ili opet, kraći roman. Bilo kako bilo, ovo djelo je jednako uspješno bez obzira bilo novela ili roman.

Vraćam se na početak. Svaki Bosanac, a priori Bošnjak koji je preživio rat u svojoj domovini može reći da ima materijal za roman. Zamislite koliko tek materijala za roman ima čovjek koji je kreativan, koji je po vokaciji prozaik i uz to posjeduje suptilnost poete, a koji je uz to intelektualac i po senzibilitetu lucidni promatrač i analitičar svega. Takav čovjek može napisati barem desetak romana na tu temu.

Međutim, autor je apstrahirao sve nebitno i sveo svoju osobnu golgotu na ono suštinsko: protjeran od neprijatelja (dojučerašnjih prijatelja), obreo se u zemlji koju nije birao za svoju novu domovinu (koja u principu to ne može biti) i tamo je minoriziran kao beznačajna jedinka koja više nema svoju svrhu jer ju je birokracija dovela do besmisla.

U takvom okviru svatko tko ima moć introspekcije započinje unutarnji dijalog sa svojim (izgubljenim) životom. Što više raščlanjuje svoj život - čovjek postaje stranac prema samom sebi. To je prva asocijacija s Camusovskim apsurdom jer: ...Život je traganje za istinom i vječiti konflikt sa laži i imaginarnim životom. Život je zbog rata sveden na apsurd budući je življenje izgubilo svaku svrhu.

Simptomatično je da roman ima vrlo malo likova koji nose fabulu. Zapravo su bitna samo dva lika. Prvi je Adem (piščev alter-ego) s imenom prvog čovjeka, ali ga vjetar života preobražava u zadnjeg čovjek na svijetu kojem su svi u ratu pobijeni. Uz njegov yang, drugi lik je njegova yin (i antiyin) Hava, prva žena koja je toliko eterična da je doista hava (zrak), u biti nevažna jer su i njoj kao i drugim ženama pobijena djeca i ona više nema snage za rađanje. Ipak autor daje mogućnost optimizma u izjavi jedne majke: Ne mogu oni pokositi koliko mi možemo zasaditi. Ali ovakvoj formi romana i nije potrebno mnogo likova, dovoljna je Hava, Aco i Dragan - a oni, djelujući kao antiteza Ademu imaju funkciju da dopune i zaokruže glavni lik. Sam lik Adema je pokretač svog univerzuma - jer u turobnoj usamljenosti na Sjeveru samozadovoljne gospoje Europe - sve što se dešava, događa se iza njegovih očiju, u njegovoj sivoj masi, u dubini njegove psihe. Tu, u labirintu njegovih vijuga gdje podsvijest caruje, živi ostatak smisla Ademovog života. Njegovi snovi u njegovim isprekidanim magnovenjima su put ka spasu, grozničavo nastojanje da se pronađe bar malo smisla i da se životu vrati svrha. Pri tome nastoji biti koliko-toliko društven, pristaje na izlazak s prijateljicom koja dovodi naizgled hendikepiranu Norvežanku - i dok pleše sa Skandinavkom - shvaća da je on, zbog sudbine hendikepiran više od ikoga, jer je izgubljen u civilizaciji koja je nehumana i otuđena.

No kada ostane sam, opet utone u prošlost, ona mu odzvanja i vuče ga u sjećanje na bivše prijatelje. Aco je mislio da vjeruje u mogućnost zajedničkog života, ali je digao oružje protiv svoje domovine, a Dragan je sam sebi uzeo život jer su ga razočarali njegovi sunarodnjaci. U oba slučaja je radilo oružje, a ono je svojstveno lovcima, onim lovcima koji žive barbarizam u sebi, jer im je on najjači credo opstanka: ulovi da ne budeš ulovljen. Tu ne pomažu ni pedantni i provokativni Jehovini svjedoci, ni produhovljene misli Erazma Rotterdamskog, ni varljiva mantra da „misli pozitivno“, pa ni sva antologijska (apolinijski uzvišena) svjetska poezija.

Odbačen od svoje okoline, socijalnog radnika koji je birokrata (i tehno-krata), svejedno, žigosan kao mrski musliman i latentni terorista Adem sam sebe izopćava jer odbija imati ikakve veze s Nordijkom koju sreće u lokalnoj pošti ona mrzi sve što joj imalo miriše na islam. Ta kvazi-dama, pijana (a i dovoljno glupa) ne shvaća sarkazam kad

joj Adem kaže da neke primitivne civilizacije nisu jele životinje kako ne bi dobile njihove osobine, te da zato ni muslimani ne jedu svinje kako ne bi postali svinje.

Da u vokabularu pisca nema nekoliko spontanih arhaizama i turcizama moglo bi se reći da ga je pisao neki europski egzistencijalist. I ne samo to, jer kraj romana neodoljivo miriše na proces, onaj kafkijanski, iz kojeg izlaza nema. Od ranije intonirana maksima žrtava rata: Mi ne želimo čuti riječi naših neprijatelja nego tišinu naših prijatelja, ovdje ne pomaže jer dolazi do montiranog suđenja demokraciji, slobodi (misli), svemu što je napredno. Uzaludan je trud Ademov što citira misli Kanta, Diderota i Ruskina. Isključivost rigidnih naci(onali)stičkih stavova je nemoguće pobiti.

Poslije svega Ademu je jedino pribježište Umjetnost, stvaralaštvo. Ostaje mu da piše, da ispriča još jedan roman i još jedan i još... A ovaj je roman zanimljiv, provokativan, nadahnjuje, tjera na razmišljanje, postavlja pitanja i daje odgovore, te nastoji svojom dostojanstvenom sjetom i humanim patosom vratiti i prvom i posljednjem čovjeku (koji je čovjek) otetu prošlost.

Zlatko Lukić

Bilješka o piscu

Ali Faruk Biser

Rođen je 15.11.1956. Osnovnu školu i gimnaziju završio je u Doboju. Opštu i komparativnu književnost diplomirao je na Filozofskom fakultetu u Sarajevu.

Studirao je glumu na Akademiji scenskih umjetnosti u Sarajevu godinu dana u klasi Kaće Dorić. Na interdisciplinarnom postdiplomskom studiju Političkih nauka u Sarajevu položio ispite i uradio magistarski rad, ali do odbrane nikada nije došlo.

Radio je u Amaterskom pozorištu u Doboju. Amaterskom pozorištu „Ivo Lola Ribar“ Sarejevo. U Književnoj omladini je bio predsjednik KO Doboj i član Predsjedništva KO BiH.

Objavljivao književne radove u časopisima i novinama i radove o kulturnoj istoriji regije Doboj. Rat provodi u Bosni i hercegovim gdje u listu „Gradina“ objavljuje ratne satire.

Objavio knjige: „Slike Bosne“ 1994., „Grlice nad minskim poljem“ 1995. (prevedena na norveški), „Fredsdrlper“ (Kapi mira) na norveškom 1997., „Oni ne pucaju na nas“ 1999., „Mistična riječ domovina“, 2009., „Pletenica od 200 čestitki“ 2011.

U Norveškoj piše i režira dvije dvojezične predstave (bosanski-norveški): „Mir nemira - Ufredens fred“ i „Ko si ti? - Hvem er du?“

Zastupljen u „Druga svjetlost“ 1983. (Zbirka radova članova Književnog kluba „Ivo Andrić“ Doboj) i „Pjeva krvava Bosna“ 1994.

E-mail: rolig.havet@hotmail.com

Napomena:

Ovaj roman je napisan davne 1998. a njegovi su dijelovi igrani u spomenutoj predstavi „Ko si ti?“ ali ga autor do danas nije htio objaviti iz lične odgovornosti prema pisanoj riječi. Međutim, danas misli da je to trebao ranije učiniti.

1 Norveški: Liv. Prijatno je upoznati se s tobom.

Ja se zovem Adem.

Ja sam puno čula o tebi. (op. aut.)

2 Norveški: Želiš li plesati?

Da. (op. aut.)

3 Norveški: Ona je donijela piće. Da joj se pridružimo.

U redu. (op. aut.)

4 Izreka Artura Schopenhauera. (op. aut.)

5 Norveški: Zaboravio si baciti smeće. (op. aut.)

6 Norveški: Možeš li to reći normalno i moje radno vrijeme nije završeno, (op. aut.)

7 Norveški: Moj je šef na putu a kada se vrati ja ću dati otkaz. Je li uredu? (op. aut.)

8 Stihovi pjesnika Pere Zupca iz pjesme Balada.

9 Prepjev Dobriše Cesarica.

10 Norveški: Ovo je posljednja stanica. Hoćeš li van? (op. aut.)

11 Norveški: Ja ću dvije stanice nazad. (op. aut.)

12 Stih iz pjesme Povratak Dobriše Cesarica, (op. aut.)

13 Pasulj je srbijanska varijanta bosanskog pojma grah. U kontekstu takve semantičke distinkcije treba pojmiti ovo poglavlje kako bi se doživjele adekvatne konotacije cijele alegorije, (op. aut.)

14 Naslov recenzije je zapravo podnaslov djela koji je stajao u radnoj verziji rukopisa. Recenzent je sugerirao autoru da izostavi takav podnaslov jer je u biti svako književno djelo svojevrstan razgovor sa životom. U nedostatku bolje ideje recenzent je za naziv recenzije "ukrao" bivši podnaslov djela. Recenzent moli autora da uvaži njegovu ispriku, (op.recenzenta)

Sadržaj

PLES UMORA
PRIRODA
HAVA
PUB
SJEĆANJE U SJEĆANJU
GOSTI
ŽIVLJENJE UMRLIH
NOĆ KAO SVJEDOK
MISLI POZITIVNO
AUTOBUS
ŠETNJA
HRANA
NUŽDA
SUD
LET U NEBO
Razgovor s životom 14 (recenzija)
Bilješka o piscu